

Åldern har befrämjat förståelsen

En undersökning av vuxna svenskinlärares uppfattningar av svenskgrammatik i en arbetarinstitutkontext

Maija-Bettiina Ovaskainen

Avhandling pro gradu

Examensprogrammet för språkinlärning och språkundervisning, Nordiska språk

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap

Humanistiska fakulteten

Åbo universitet

Mars 2023

Avhandling pro gradu

**Examensprogrammet för språkinläring och språkundervisning, Nordiska språk
Maija-Bettiina Ovaskainen**

***Åldern har befrämjat förståelsen. En undersökning av vuxna svenskinlärares
uppfattningar av svenskans grammatik i en arbetarinstitutkontext***

Antal sidor: 44 s., bilagor 9 s.

Syftet med denna studie har varit att undersöka grammatikuppfattningar. Jag har utrett vad för slags uppfattningar vuxna svenskinlärare har av det svenska språket och dess grammatik. Vidare har jag studerat om de upplever att deras uppfattning av svenskans grammatik har förändrats med åldern och vad för slags uppfattningar de har av grammatikens roll i undervisning och i sitt eget lärande.

Studien är en fenomenografisk undersökning vars tillvägagångssätt är kvalitativ. Fenomenografi har fokus på beskrivningar av människors uppfattningar av ämnet. Som material har jag använt svar av 16 respondenter. Svaren har samlats in via en elektronisk Webropol-enkät som består av såväl öppna som slutna frågor. Resultaten har framställts som beskrivningskategorier och figurer i analysen. Beskrivningskategorierna är indelade i primära och sekundära där de sekundära kategorierna kompletterar de primära.

Resultaten visar att alla studiens respondenter har en tydlig bild av och ett tydligt syfte med sina studier i svenska. Studierna i svenska motiveras bland annat med ökade arbetsmöjligheter och fritidsintressen. Vidare framgår det av studiens resultat att grammatikuppfattningarna är antingen positiva eller neutrala. Trots att grammatik ofta uppfattas som svårt och komplicerat uppfattas den lika ofta som viktig och som en väsentlig del av språkfärdigheterna. Resultaten pekar även på att uppfattningarna av svenskans grammatik tydligt har förändrats med åldern. Detta förklaras med ökad förståelse och nya behov. Grammatik ses också som verktyg för andra språkliga handlingar såsom kommunikation och skrivande. Vidare framgår det av resultaten att studiens vuxna respondenter har en relativt affirmativ ställning till grammatiska termer.

I fortsättningen vore det intressant att undersöka hur skolbakgrund påverkar uppfattningar av svenskämnet och svenskans grammatik samt vilket samband det finns med uppfattningarna och framgången i de på nytt påbörjade studierna. Det vore också viktigt att studera hur lärare bättre kan motivera grammatikundervisning i skolorna redan i ett tidigt skede.

Ämnesord: svenska, grammatik, uppfattningar, språkundervisning

Innehåll

1	Inledning	5
1.1	Syfte	6
1.2	Material och metod	6
1.3	Avhandlingens disposition	7
2	Teoretiska utgångspunkter och bakgrund	8
2.1	Grammatik, grammatikinlärning och -undervisning	8
2.1.1	Vad är grammatik?	8
2.1.2	Grammatikmodeller	9
2.1.3	Implicit och explicit grammatikinlärning	10
2.1.4	Varför grammatikundervisning?	11
2.2	Främmandespråksinlärning hos vuxna	12
2.3	Språkmedvetenhet	14
2.4	Fritt bildningsarbete och medborgarinstitut	15
3	Tidigare forskning	17
4	Material och metod	20
4.1	Fenomenografi	20
4.2	Den praktiska arbetsgången	22
4.3	Etiska överväganden	23
5	Resultat	24
5.1	Uppfattningar av svenskan och svenskans grammatik	24
5.1.1	Varför svenska?	24
5.1.2	Vad innebär svenskans grammatik för dig?	27
5.1.3	Vad behöver du grammatik till?	29
5.1.4	Har din uppfattning av grammatik förändrats med åldern?	32
5.2	Uppfattningar av grammatikens roll i lärande och undervisning	34
5.2.1	Svenskans grammatik i språkinlärning	34
5.2.2	Uppfattningar av grammatik i undervisning	36
6	Sammanfattande diskussion	40
	Litteratur	44
	Bilagor	47
	Bilaga 1. Enkät	47
	Lyhennelmä	51

Bilder

Bild 1	Beskrivningskategorier av rollen av svenska språket.....	25
Bild 2	Beskrivningskategorier för positiva, neutrala och negativa grammatikuppfattningar.....	27
Bild 3	Beskrivningskategorier för grammatikens funktion.....	30

Figurer

Figur 1. Ålderns inverkan på uppfattningar av svenskans grammatik.	32
Figur 2. Uppfattningar av svenskans grammatik som aktiva grammatikinlärare.....	35
Figur 3. Uppfattningar av grammatik i undervisningskontext.....	37

1 Inledning

Grammatik, som är en av de mest centrala delarna av varje språk, har alltid varit ett omtvistat och omdiskuterat tema. Grammatik som ord kan väcka olika slags känslor hos oss människor. Med grammatik avses ofta en samling av svårförståeliga regler i språket. Enligt Svenska Akademiens grammatik (SAG 1:42) är *grammatik* kort definierat en beskrivning av hur ett språk är uppbyggt, det vill säga hur ord, satsdelar, ändelser och andra element relaterar till varandra för att uttrycka betydelser.

Grammatik som forskningsämne har varit föremål för många studier, framför allt har attityder gentemot grammatik undersökts. Grammatik som undervisningsämne delar åsikter och väcker diskussion bland alla som sysslar något med grammatik. Grammatik upplevs ofta som en separat del av undervisning och associeras till det negativa på grund av alla dess regler. I tidigare studier har det visats att många inlärare ser grammatiken som en splittrad och mekanisk del av undervisningen. Dessutom har både forskare och lärare försökt komma bort från grammatikens fragmentering och dess mekaniska natur (Korhonen & Alho 2014: 1–2).

Svenska språkets ställning som nationalspråk i Finland skyddas av lagstiftningen i grundlagen (Finlands grundlag 731/1999, 17 §) och alla finskspråkiga elever i Finland lär sig svenska som andra inhemska språk i skolan. Tyvärr verkar svenska för vissa elever vara ett nödvändigt ont varför den ofta kallas *tvångssvenska*. Givetvis är det inte så för alla. Det som är intressant är att ett flertal vuxna frivilligt söker sig till svenska kurser senare i livet. Det kan vara på grund av ett nytt behov i arbetslivet eller inom fritidsintressen. Det är anmärkningsvärt att svenska kurser fortfarande är populära och varje år söker ett stort antal vuxna inlärare sig till svenska kurser antingen inom fritt bildningsarbete eller andra utbildningsinstitut. Många vuxna inlärare motiverar sitt val att påbörja studierna i svenska på nytt genom att de inte tidigare har uppskattat svenska språkets värde men behöver språket idag. En annan anledning till att delta i kurserna är att de har mött ett nytt behov av det svenska språket i sitt nuvarande liv.

Jag undervisar i svenska på ett medborgarinstitut och möter där många motiverade vuxna inlärare. Inlärare har kommit till kurserna av olika anledningar men alla har ett gemensamt mål: att förbättra sina svenskkunskaper. Vi har haft många diskussioner om olika aspekter av språket och inlärare har också reflekterat över sitt språkbruk. Inlärare har varit ense om att just grammatiken är en av de svåraste delarna av ett språk. Deras erfarenheter har väckt mitt intresse för att undersöka grammatikuppfattningar hos vuxna inlärare. Temat är viktigt då denna

information kan utnyttjas i vuxenutbildning och lärande. Denna studie uppfyller också en forskningslucka då vuxnas uppfattningar av svenskans grammatik i en medborgarinstitutkontext inte tidigare varit föremål för studier. Avhandlingen är en fenomenografisk undersökning vars syfte är att med hjälp av beskrivningskategorier belysa grammatikuppfattningar hos vuxna svenskinlärare.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka grammatikuppfattningar. Jag utreder vad för slags uppfattningar vuxna svenskinlärare har av svenskans grammatik. Vidare studerar jag om deras uppfattningar av ämnet har förändrats med åldern och vad för slags uppfattningar de har av grammatikens roll i undervisning och i sitt eget lärande.

De forskningsfrågor som jag söker svar på är följande:

1. Vad för slags uppfattningar har vuxna svenskinlärare av det svenska språket och svenskans grammatik?
2. Har deras uppfattningar av ämnet förändrats med åldern, och i så fall, hur?
3. Vad för slags uppfattningar har de vuxna av grammatikens roll i undervisning och lärande?

1.2 Material och metod

Materialet i studien består av svar på en elektronisk Webropol-enkät som besvarats av 16 vuxna svenskinlärare. Jag kallar de vuxna svenskinlärarna för respondenter härfter. Studien har sammanlagt 16 respondenter som går på en frivillig kurs vid ett medborgarinstitut. De har fått svara på sammanlagt 10 frågor varav den sista, den tionde frågan, är frivillig. De har alla finska eller något annat språk än svenska som sitt modersmål och deras medelålder är 54 år. Frågorna i formuläret består av såväl öppna som slutna frågor på finska. De slutna frågorna är skattningsfrågor (se bilaga 1).

Metoden i studien är kvalitativ och svar analyseras med hjälp av en fenomenografisk analysmetod. Fenomenografi är en kvalitativ undersökningsmetod som beskriver olika uppfattningar av ett fenomen (Larsson 1986: 12–13). Den fenomenografiska metoden har utvecklats vid Institutionen för pedagogik vid Göteborgs universitet av en forskningsgrupp som kallas *Inom*-gruppen. Metoden syftar till att beskriva ett sammanhang eller fenomen så bra som möjligt. Fokus ligger på att undersöka människors sätt att uppfatta sin omvärld utan att bedöma

dessa upplevelser (Larsson 1986:12). Enligt Marton (1981) är det centralt för fenomenografi att det alltid finns en värld som människor förstår på olika sätt. Detta innebär att verkligheten inte kan studeras som den är utan verkligheten måste närmas med hjälp av människors erfarenhet och förståelse. Fenomenet beskrivs alltså indirekt eftersom det upplevs eller förstås av de personer som tillhör undersökningens målgrupp. En person ser alltid på ett fenomen i ett visst sammanhang och förstår därför bara en del av det (Kallinen & Kinnunen 2022) och därför det är viktigt att finna förståelse för hur olika individer uppfattar och förstår fenomen i sin omgivning. Materialet och metoden beskrivs mer i detalj i kapitel 4.

1.3 Avhandlingens disposition

I detta kapitel har jag presenterat studiens syfte, material och metod. Härnäst, i kapitel 2, redovisar jag de centrala termer och teorier som är relevanta och som utgör utgångspunkten för undersökningen. I kapitel 3 redogörs det för tidigare forskning. Därefter redovisas material och metod i mer detalj i kapitel 4. I kapitel 5 presenteras studiens resultat. Avslutningsvis, i kapitel 6, sammanfattar jag och diskuterar studiens resultat i förhållande till studiens syfte.

2 Teoretiska utgångspunkter och bakgrund

I detta kapitel redogörs det för de teoretiska utgångspunkter och centrala termer som ligger till grund för denna undersökning. Inledningsvis definierar jag begreppet *grammatik* och olika grammatiska huvudmodeller. Sedan presenterar jag implicit och explicit grammatikinläring samt redovisar några kända argument för grammatikundervisning. Därefter diskuterar jag vad som är typiskt för främmandespråkinläring hos vuxna. Avslutningsvis presenterar jag ytterligare ett viktigt begrepp, *språkmedvetenhet*, och berättar kortfattat om fritt bildningsarbete och medborgarinstitut som utgör forskningskontexten för denna studie.

2.1 Grammatik, grammatikinläring och -undervisning

I det följande redogörs för de teoretiska utgångspunkter som är relevanta för denna studie.

2.1.1 Vad är grammatik?

Grammatik är ett tvetydigt begrepp. Grammatiken kan sägas vara en systematisk presentation av ett språks struktur; språkssystem (Hultman 2003). Grammatik beskriver noggrant hur ett språk är uppbyggt: hur ord, satsdelar, ändelser och andra element relaterar till varandra för att uttrycka betydelser (SAG 1:53). Enligt *Gemensam europeisk referensram för språk* (2001) kan grammatik formellt betraktas som en samling av de principer som definierar hur man formar meningsfulla meningar utgående från språkets element. Språket i sig är en del av mänsklighet: med hjälp av språket förmedlar vi information och känslor samt markerar grupptillhörighet och så vidare. Grammatik fungerar som verktyg för allt det här. Varje språk har sin grammatik och varje grammatik har sitt normsystem. Detta innebär att varje språk innehåller ett allmänt godtaget sätt att förmedla betydelser i språket. De officiella normerna är ofta relaterade till språkvård, vilket är en orsak till att vi får undervisning i grammatik i skolan. Grammatik tillsammans med språkriktighet har en koppling till hur vi tror att vi uppfattas av andra människor: vi vill skriva och tala på ett rätt sätt för att bli godkända. Många är rädda för att göra misstag när de talar eller skriver på ett främmande språk. Detta kan vara en anledning till varför ordet *grammatik* kan väcka så många olika känslor (Boström & Strzelecka 2012: 34, Brodow 2000:86).

Eftersom begreppet *grammatik* kan uppfattas på flera olika sätt och språket kan studeras med hjälp av olika grammatiska modeller presenterar jag här de mest centrala för denna undersökning. I det följande avsnittet redogör jag för den traditionella, den beskrivande och den pedagogiska grammatiken.

2.1.2 Grammatikmodeller

Den traditionella grammatiken är kanske den vanligaste grammatikmodellen. Den kan sägas vara ett system för klassificering som konsekvent syftar till att beskriva ord och ordformer och deras innebörder (Platzack 2010: 23). Den traditionella grammatiken har sina rötter i antikens Grekland och den erbjuder oss en terminologi för att kunna kategorisera och klassificera olika språkliga företeelser. Den traditionella grammatiken är den som vi lär oss i skolan och därför kallas den också skolgrammatik (Platzack 2010: 23). Typiskt för den traditionella grammatiken är att den är värderande och syftar till att visa vad som är rätt eller fel. Den här så kallade skolgrammatiken innebär också att man lär sig att sätta namn på olika delar av systemet, till exempel på ordklasser vilket illustreras av exempel 1.

(1) Pojken sparkar bollen

Utifrån exempel (1) kan man urskilja tre ordklasser: *pojken* står för substantiv, *sparkar* står för verb och *bollen* står för objekt. Enligt Boström (2004: 119) har den traditionella grammatiken fått utstå mest kritik. Den har kritiserats för dess sätt att lära ut konstruktioner som en teknik och att den avspeglar tanken att formen är viktigare än innehållet. Funktionell grammatik kan traditionellt ses som en motsats till den traditionella (Boström & Strzelecka 2012:119). Den funktionella grammatiken utgår från en kommunikativ kompetens och fokuserar på hur språk används i olika sammanhang samt hur det bidrar till kommunikationen. Således syftar den funktionella till att förstå språkets roll i mänskligt samspel och mänsklig interaktion (Boström & Strzelecka 2012:118).

Den deskriptiva grammatiken i sin tur försöker beskriva hur språket ser ut och hur vi människor kan på det bästa sättet använda den. Beskrivande grammatik definierar inte uttryckets kvalitet, utan dess mål är att utreda hur ett enskilt språks begrepp och funktioner uppträder i språket eller hur språket framstår i begreppen och funktionerna. På grund av detta kan den deskriptiva grammatiken utvärderas efter hur väl den beskriver språket som det är. Till skillnad till den traditionella är att den deskriptiva är icke-värderande och visar inte vad som är normenligt. De kända verken Svenska Akademiens grammatik (SAG) och Svenska Akademiens språklära av Tor G. Hultman (2003) är båda deskriptiva. De båda beskriver hur modern standardsvenska faktiskt ser ut i tal och skrift.

Den grammatik som används vid undervisning i ett främmande språk kallas den pedagogiska grammatiken och är därför den mest centrala för denna undersökning. Det är en slags

tillämpning av den grammatik som lärs ut till inlärare och kan definieras som en beskrivning av ett språks struktur som traditionellt också ingår i läromedel för språkinlärare (Sundman 2014: 116). Den pedagogiska grammatiken beskriver alla språkfenomen som är nya för språkinlärare och som anses vara väsentliga för att en språkinlärare ska förstå och producera språk. Den pedagogiska grammatiken visar också hur ett modersmål och ett inlärarspråk skiljer sig åt. Den förser inläraren med flera olika grammatiska regler såsom substantivböjningen i svenska efter deklinationer. Enklare sagt innefattar den pedagogiska grammatikmodellen alla de grammatiska regler och begrepp samt alla de konkreta pedagogiska lösningar som läraren använder under lektionen. Den pedagogiska grammatiken är normativ i sin natur vilket innebär att den syftar till att reglera och beskriva språket utifrån språkriktighetssynpunkt och syftar till att påverka språkanvändarens språkliga val (Sundman 2014:116–117.)

2.1.3 Implicit och explicit grammatikinläring

Språket kan läras in på två olika sätt: implicit och explicit (Sundman 2014: 116–117). När vi lär oss grammatik i vårt modersmål bearbetar vi grammatik i stort sett implicit. Implicit inläring innebär att man lär sig något omedvetet, t.ex. utifrån naturligt språkligt inflöde. Explicit inläring innebär däremot att inläring sker medvetet, till exempel via formell undervisning i skolan. När man lär sig något explicit är man medveten om själva inlärningsprocessen och har möjlighet att påverka inläringen (Sundman 2014: 117). Genom explicit inläring lär en inlärare sig att sätta namn på olika språkliga företeelser och kan prata om språket. Detta kallas metaspråk. Enligt Berry (2010) är metaspråk 'språk av språk', det vill säga att inlärare använder språk för att diskutera och reflektera över ett språk. Med hjälp av metaspråk görs språket uttryckligen explicit. Dessutom kan språket samtidigt läras in både implicit och explicit. Då är det till exempel fråga om en invandrare som flyttar till ett nytt land och lär sig språk både genom naturligt inflöde och genom en formell undervisning (Abrahamsson 2009:15–16.)

Dessutom kräver automatiseringen av grammatisk kunskap åtminstone två saker: mycket övning och mycket språklig input. Ju oftare en viss grammatisk struktur används eller hörs, desto större chans har den att bli automatiserad. Fast implicit inläring är det mest effektiva sättet att lära sig ett främmande språk, behövs det också explicit inläring (Sundman 2014: 118–119). Detta motiveras bland annat med inlärares ålder, mängden av undervisningstimmar samt möjligheten för ett mera korrekt språk och snabbare inläring av ett nytt språk (Sundman 2014: 119). Detta gäller speciellt undervisning på medborgarinstitut. Kursdeltagare som deltar i kurser vid ett medborgarinstitut är oftast betydligt äldre än de läropliktiga elever som går i en vanlig

grundskola. Beroende på kursen är antalet undervisningstimmar vid medborgarinstitut också relativt få vilket innebär att det kanske inte finns så mycket utrymme för det naturliga språkinflödet varför det behövs explicit undervisning. I nästa avsnitt 2.1.4 diskuterar jag vidare varför grammatikundervisning behövs i formell undervisning.

2.1.4 Varför grammatikundervisning?

I det följande diskuteras vad som är nyttan med grammatikundervisning och presenteras några kända argument för grammatikundervisning.

Boström och Josefsson (2000: 26–27) listar tre huvudargument för grammatikundervisning. Det första är att grammatiska kunskaper bidrar till människans logiska tänkande. Språket är en stor del av vår världsbild och genom den beskriver och tolkar vi vår miljö. Det andra argumentet anknyter sig till inläring av nya språk. Det tredje argument som Boström och Josefsson lyfter upp är att genom goda grammatikkunskaper har en individ lättare att uttrycka sig i det egna språket. Med det tredje avser Boström och Josefsson främst grammatikundervisning i modersmålet men argumentet gäller givetvis även främmandespråkinläring. Baskunskaperna i grammatik i det egna modersmålet skapar grunden för inläring av främmande språk. Det andra och tredje argumentet understryker alltså vikten av grammatikundervisning. Slutsatsen är således att grammatikundervisning anknyter sig till inläring av nya språk positivt. Även Teleman (1987) har diskuterat nyttan med grammatik. Enligt honom behöver man goda grammatiska kunskaper för att lära sig främmande språk och att göra jämförelser mellan förstaspråket och målspråket, speciellt i en sådan miljö där språket inte talas utanför klassrummet. Teleman (1987: 7–9) hävdar att en individ med hjälp av grammatiken kan dra nytta av de likheter som finns mellan modersmålet och målspråket och även undvika de fel som modersmålet förmodligen kan orsaka i målspråket.

Andra kända argument för grammatikundervisning är utvecklandet av metaspråklig kompetens och språkriktighetsargument (Boström & Josefsson 2006:27). Begreppet *metaspråk* har redan förklarats i avsnittet 2.1.3 men det är viktigt att begreppet tas upp här också. Metaspråklig kompetens innebär alltså förmågan att reflektera över språk (Boström & Josefsson 2006: 30). Detta innebär att en inlärare genom grammatikundervisning får olika verktyg för att kunna observera sitt eget språk och andra språk samt avgöra vad hen är kapabel att göra med ett visst språk och vad inte. Språkriktighetsargumentet syftar däremot till att beskriva hur bra eller rätt språket används (Lagerholm 2016: 13). Teleman (1987: 9–10) diskuterar vidare att många lärare motiverar grammatikkunskaper genom att påpeka dess betydelse för

språkriktighetsundervisning. Även flera studier (se bl.a. Alvisson & Åberg 2005 och Boström 2004) visar att grammatik värderas högt för att kunna skriva och tala på ett 'bra' sätt.

Grammatik kan läras ut på flera olika sätt, och då kan man exempelvis använda i avsnitt 2.1.2 presenterade grammatikmodellerna. Enligt Utbildningsstyrelsen i Finland (2022) är det viktigaste målet med språk- och grammatikundervisning att väcka inlärares språkmedvetenhet och utveckla språkkunskaper så att en språkmedveten inlärare kan bland annat analysera och tolka språkhandlingar och betydelser samt beskriva sina iakttagelser med hjälp av lämpliga begrepp. Utbildningsstyrelsen betonar också i *Grunderna för gymnasiets läroplan* (2019) att språkundervisning är mycket mer än bara kunskap om språkets struktur: språkkunskaper innefattar också förmågan att se språk och språkanvändning ur olika perspektiv och att ha också förståelse för språkets sociala karaktär och språkrelaterade normer. Inlärare behöver därför en strukturerad bild av målspråket. Syftet med grammatikundervisning är just att ge dessa kunskaper om språkets struktur och samtidigt styra hur en inlärare på bästa sätt kan använda språket som verktyg (Boström 2004:68). Enligt Sundman (2014:118) har explicit grammatikundervisning en positiv inverkan på inläring av ett främmande språk.

2.2 Främmandespråksinläring hos vuxna

Andraspråk eller målspråk (*eng. target language*) är ett språk som lärs in efter förstaspråket. Andraspråksinläring sker oftast i en autentisk miljö där språket talas av modersmålstalare (Abrahamsson 2009:12). Främmandespråk är i sin tur ett språk som lärs in efter modersmålet i en annan miljö där språket vanligtvis talas. Skillnaden mellan andraspråksinläring och främmandespråksinläring är miljön där språket lärs in. Främmandespråksinläring sker utanför den autentiska språkmiljön, till exempel på en kurs på ett medborgarinstitut (Hyltenstam & Lindberg 2017:28). I en sådan situation görs ofta skillnad mellan begreppen tillägnande (*eng. acquisition*) och inläring (*eng. learning*) (Krashen 2002:2–3).

Den vanliga dikotomin mellan dessa begrepp är sällan antingen eller -fråga, och begreppen används ofta blandat och varierat i olika kontexter. Således är gränsdragning svår på grund av bland annat vårt mångspråkiga samhälle och användningsfrekvensen (Cummins 2000: 12–14). Oavsett det används i denna studie begreppet *främmandespråk*.

I denna studie avses med främmandespråk ett språk som inte allmänt talas i den studerandes miljö som modersmål trots att 5,7 % av regionens invånare har svenska som modersmål (Statistikcentralen 2022). Inläring av ett främmandespråk ses som en process där inlärares

språkkunskaper gradvis utvecklas. Jag utgår ifrån främmandespråksinläring eftersom respondenterna i denna studie lär sig svenska utanför den autentiska miljön och har sällan möjlighet till att utföra kommunikativa situationer på svenska. Dessutom har de bara en timmes undervisning per vecka. Jag använder också begreppen *främmandespråk* och *det andra inhemska språket* som synonymmer i denna undersökning.

Det finns många faktorer som spelar en central roll vid språkinläring. Åldern är kanske den mest debatterade faktorn och det finns mycket forskning kring ålderns roll vid språkinläring. Forskare talar bland annat om en så kallad kritisk period för språkinläring och under den här kritiska perioden antas barn vara särskilt mottagliga för språk (Gullberg 2020:142). Men kan man nuförtiden påstå att vuxna är sämre språkinlärare än barn? Bland annat Gulberg (2020:142) hävdar att vuxna faktiskt inte är sämre inlärare än barn. Gullberg (2020: 144) påpekar exempelvis att vuxna bättre kan använda sina kognitiva och metaspråkliga erfarenheter i språktester än barn. Eftersom det inte jämföras hur barn i jämförelse med vuxna lär sig ett språk i denna studie, går jag inte mer ingående på ålderns roll vid språkinläring utan beskriver de generella drag som är typiska för vuxna jämfört med yngre inlärare.

Enligt Sipola (2006:13) är det typiskt för vuxna inlärare att de utgår från sina gamla erfarenheter. Förkunskap om olika saker spelar en väsentlig roll vid all inläring, men hos vuxna är det mer framträdande. Vuxna är alltså bra på att använda sina tidigare kunskaper och anpassa gamla strategier efter nya behov, t.ex. vid inläring av grammatik. Men när det behövs en omorganisation av tidigare kunskaper eller ett omtänkande kan inläringen vara mer utmanande för vuxna (Sipola 2006: 14.)

Det som ytterligare skiljer vuxna från barn är just deras tidigare kunskaper. Alla vuxna, åtminstone i Finland, som söker in sig till språkkurser har redan goda kunskaper i minst ett språk. Vidare behärskar en vuxen tiotusentals ord och kan bilda otaliga meningar på sitt modersmål. När hen försöker översätta alla dessa komplexa meningar till ett annat språk, kan det naturligtvis kännas frustrerande för denna vuxna inlärare. Detta ställer höga krav på läraren också. Som i all undervisning måste läraren anpassa undervisningen efter deltagarnas tidigare kunskap och erfarenhet (Wedin 2012:35). Dessutom kan vuxna inlärare ha en mycket varierande skolbakgrund: den ena kan ha avlagt examen vid universitet medan den andra kanske endast har grundskoleutbildning. Detta påverkar givetvis hur en individ behärskar grammatik i sitt eget modersmål som i sin tur påverkar hur man behärskar grammatik i ett främmandespråk.

Varje individ tillämpar olika strategier vid inläringen men speciellt typiskt för vuxna är att de vill veta hur språket är uppbyggt och att vilka regler och strukturer det går att använda i olika situationer. Vuxna inlärare har alltså ett behov att använda ett antal begrepp när de lär sig ett språk (Sipola 2006:14.) På grund av detta skulle man kunna anta att vuxna inlärare har en positiv syn på grammatiken.

Vuxna har också oftast en tydlig bild av varför de vill lära sig något. Oftast ligger något målmedvetet behov i bakgrunden därav de kan dra nytta av. Då kan det exempelvis vara fråga om ett nytt yrke eller en ny position. Detta kan förklaras med hjälp av Pierre Bourdieus fältteori (1971). Enligt Bourdieus (1994:16–17) teori har individer olika symboliska markeringar och kapital t.ex. kunskap eller relationer som hen använder för att lyckas i samhället. Med hjälp av teorin kan man analysera djupare vilka de anledningar är som ligger bakom att börja studera svenska på nytt i vuxen ålder. Jag diskuterar detta mer ingående i det sammanfattande kapitlet 6.

2.3 Språkmedvetenhet

Ett ytterligare begrepp som har en nära anknytning till grammatik och som redan har nämnts är *språkmedvetenhet* (eng. *language awareness*). *Språkmedvetenhet* är ett väletablerat begrepp i den pågående diskussionen om språkinläring och utveckling av språkundervisning (Anderssen & Ruohotie-Lyhty 2019). Det finns många definitioner av begreppet *språkmedvetenhet*, beroende på forskningsobjekt och vetenskapsgren. Generellt kan det dock konstateras att *språkmedvetenhet* är en allmänspråklig term som ofta förekommer i läroplaner och i språkutbildningspolitiken (Suuriniemi 2018). *Språkmedvetenhet* har som framkommit ingen etablerad definition. Innebörden i begreppet är alltid kopplat till det sammanhang i vilket begreppet används.

I detta forskningssammanhang uppfattas *språkmedvetenhet* i enlighet med *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen* (2014) som definierar begreppet på följande sätt:

”Olika identiteter, språk, religioner och åskådningar lever sida vid sida och är i växelverkan med varandra.” (GLGU 2014:28).

Helt konkret betyder *språkmedvetenhet* alltså både språklig medvetenhet, språkförståelse och kommunikationsfärdigheter men också verbalt arbetsminne och ordförråd och språklig

uttrycksförmåga. Dessutom har *språkmedvetenhet* ett samband med identitetsskapande och delaktighet i samhället (Utbildningsstyrelsen 2022).

Språkmedvetenhet är kopplad till vår uppfattning av svenska språket och dess grammatik, vilket har sin grund i språkets sociala natur. Vad vi uppfattar av ett visst språk är socialt betingat och också format av vår kultur. Dessa uppfattningar utvecklas ofta över en lång tid, ibland över flera generationer. Ett bra exempel på detta är tanken om *tvångsvenskan* i Finland som går i arv från generation till generation i skolorna. En viktig faktor som formar våra inlärares tankar är skolan och andra utbildningsinstitut. Alla institut som undervisar i språk har alltså ett viktigt uppdrag i att inte bara förmedla information utan också tankar och grundläggande värderingar.

2.4 Fritt bildningsarbete och medborgarinstitut

Medborgarinstituten utgör en av läroanstaltsformerna för det fria bildningsarbetet i Finland. Undervisnings- och kulturministeriet (2022) beskriver denna verksamhet i följande ord:

”syftet med det fria bildningsarbetet att främja livslångt lärande och människans mångsidiga utveckling samt att ordna utbildning som stöder samhällets stabilitet, jämställdheten och ett aktivt medborgarskap.”

I år 2022 finns det sammanlagt 176 medborgarinstitut i Finland. Varje år deltar mer än 600 000 studerande i kurser (MiF 2022). Studier bygger på principen om livslångt lärande och utgår från individens egen vilja att lära och utvecklas. Det fria bildningsarbetet är öppet för alla sökande.

Undervisning erbjuds i olika ämnesgrupper där språk utgör 18 % av allt kursutbud. Det fria bildningsarbetet skiljer sig från det vanliga utbildningssystemet så att utbildningen inte är examensinriktad och regleras inte av lagstiftningen (Undervisnings- och kulturministeriet 2022) varför exempelvis nationella grunder för läroplaner saknas. Undantaget gäller de som är läropliktiga. Sålunda följer kurserna vid medborgarinstitut inte heller någon lokal läroplan utan allt innehåll och material bestäms av kursens lärare. Eftersom det inte finns någon allmän läroplan för vuxenutbildning vid ett medborgarinstitut i Finland kommer det inte att hänvisas till någon i denna avhandling.

Det fria bildningsarbetet är en del av vuxenutbildning i Finland och de har ett gemensamt mål att ge vuxna möjlighet att utvecklas och lära sig nya saker genom att delta i olika typer av utbildning. Bildningsarbetet har också en social dimension där deltagarna får möjlighet att träffa andra människor och skapa nya kontakter.

3 Tidigare forskning

Grammatik har alltid varit ett omdebatterat och aktuellt ämne både i skolor och inom forskning. Det finns flera undersökningar och avhandlingar som handlar om elevers eller lärarnas attityder till svenskans grammatik vilket framkommer när man gör en databassökning med sökord *attityder till grammatik*. Det framgår av flera studier och avhandlingar att de flesta elever och studerande har negativa förhandsattityder till grammatik och att de upplever grammatik som en separat enhet (se t.ex. Alho & Korhonen 2007; Korhonen & Alho 2006). Härnäst redogör jag för tidigare forskning som är relevant för studien. Jag vill dock framhäva att det inte finns tidigare studier som undersöker vuxna inlärares uppfattningar av svenskans grammatik i en medborgarinstitutkontext i Finland.

Teriö-Poutanen (2006) har undersökt vuxnas studiemotivation vid ett medborgarinstitut. Teriö-Poutanens studie kartlägger de faktorer som tycks ha samband med de vuxnas studiemotivation för svenska vid ett medborgarinstitut. Avsikten med hennes studie har varit att ta reda på om vissa bakgrundsfaktorer såsom ålder, skolbakgrund och attityd har någon inverkan på studiemotivation samt om studiens informanter är mål- och studieinriktade eller om de bara saknar socialt sällskap. Undersökningsresultaten visar att informanterna motiveras av sina studier i svenska och känslan av framgång som leder till att deras självkänsla förstärks och de får inspiration till vidare studier (Teriö-Poutanen 2006: 23).

Hörnlund (2013) har undersökt attityder till svenskans grammatik och grammatikundervisning vid Umeå universitet i Sverige. Syftet med hennes studie har varit att ta reda på vad för slags attityder arbetande och studerande människor har till grammatik (Hörnlund 2013:1). Som språkkonsult problematiserar Hörnlund varför människor inte gillar grammatik, varför människor är så ointresserade och vad de egentligen tänker kring grammatik. Hon har genomfört undersökningen med hjälp av fokusgrupper som är en metod som ger data genom att deltagarna i fokusgruppen interagerar kring ett ämne som forskaren har bestämt. I Hörnlunds studie ingår informanter från olika socioekonomiska grupper: studerande, arbetande och högutbildade. Hon antar att de alla ser på grammatik på ett annorlunda sätt, beroende på deras bakgrund (och ålder) (Hörnlund 2013: 5–6.)

Hörnlunds (2013: 17–18) studie visar att de flesta informanterna, studerande, arbetande och högutbildade, är överens om att grammatik innebär regler som hör till grammatikens natur. Alla informanter verkar tycka att grammatik är bra och viktigt, även därför hur man kommer

uppfattas av andra människor (Hörnlund 2013: 18–19). Informanterna anser vidare att grammatik är svårt och tråkigt, men ändå något viktigt som man ska lära sig. Enligt Hörnlund (2013:21) är informanternas attityder till grammatik dock splittrade: det finns både positiva och negativa attityder till grammatik. Resultaten är i linje med Strömqvists (1993) undersökning som har visat att majoriteten, ca 80 %, av de 500 eleverna som deltagit i studien tycker att grammatik är viktigt men också att en tredjedel av eleverna anser grammatik vara svårt.

Även Brodow (2000) har undersökt attityder till och erfarenheter av grammatikundervisning, men utifrån ett lärarperspektiv. Han har genomfört en undersökning bland 32 svensklärare där han har utrett svensklärares inställning till grammatikens roll och syfte i svenskämnet. Han har intervjuat lärare och funnit att de flesta lärare har en mycket positiv syn på grammatik och värderar högt kunskaper i grammatik. Studien visar bland annat att elever enligt lärare bör ha lärt sig alla ordklasser och att de ska kunna peka ut minst subjektiv och predikat i en sats. Enligt studien finns det endast några lärare som hävdar att grammatiska termer inte är något som man borde lära ut för att eleverna ska kunna utveckla sitt språk eller kunna tala om språk (Brodow 2000:74). Utgående från intervjuerna hos lärare finner Brodow (2000:78) också att det finns tre huvudanledningar som ligger till grund varför grammatik känns så problematiskt för elever. De tre huvudanledningarna är abstraktionsgraden, termrikedomen och blockeringar mot inläring (Brodow 2000:77–79). Det som är intressant med Brodows undersökning med tanke på min studie är att hans undersökning visar att svårigheten med abstraktionsgraden oftast beror på elevernas ålder. I denna studie är respondenterna vuxna vilket innebär att förmågan till teoretiskt tänkande redan har utvecklats.

Boström (2013, 2004, 2006) har undersökt grammatikdidaktik och grammatik ur flera olika synvinklar. Boström är en av de ledande namnen inom grammatikforskning i Sverige. Hon har bland annat skrivit flera böcker och andra verk om grammatik och grammatikdidaktik (se till exempel hennes doktorsavhandling *Lärande & Metod. Lärstilsanpassad undervisning jämfört med traditionell undervisning i svensk grammatik* (2004) samt boken *Vägar till grammatik* (2006) som hon har skrivit tillsammans med Josefsson).

Boström har tillsammans med Strzelecka (2013) studerat 313 studenters grammatikupplevelser i studien "*Min grammatikhistoria - Roliga och sorgliga berättelser ur verkligheten. En fenomenografisk analys av 313 studenters berättelser.*" De har undersökt studenters berättelser och upplevelser av skolgrammatiken samt reflektioner kring begreppet 'grammatik'. Boström och Strzelecka har delat upp grammatikupplevelser i fem huvudkategorier och vidare har de

urskilt ett antal underkategorier. De fem kategorierna är negativa upplevelser, neutrala upplevelser och positiva upplevelser samt förändrade upplevelser i negativ eller positiv riktning. Studien visar att merparten av informanterna förhåller sig neutralt till grammatik och grammatikundervisning. Således har de neutrala eller inga minnen av grammatiken medan ungefär var fjärde har dåliga erfarenheter av grammatik i skolan.

Neutrala upplevelser utgör alltså den största delen av alla kategorierna. De neutrala svaren har motiverats ofta med orden *'ej relevant, minns ej, inget speciellt, jag har glömt bort det hela'* medan de negativa upplevelser har motiverats med fyra ord som är *'dåliga lärare, tråkigt, svårt, förstod inte relevansen'*. De informanter som har haft positiva upplevelser av skolgrammatik i skolan har motiverat de positiva minnena med orden *'kul, bra lärare, system/struktur samt läggning'*. Undersökningen visar därmed att läraren verkar ha en avgörande roll på upplevelserna. Enligt Boström och Strzelecka överensstämmer inte resultaten i helt med Brodows (2000) eller Telemans (1991) undersökning som har visat att skolgrammatiken främst väcker negativa känslor hos informanterna. Utifrån Boström och Strzeleckas undersökningsresultat verkar grammatikens negativa rykte vara överdrivet (Boström & Strzelecka 2013.)

4 Material och metod

I detta kapitel redogörs det för studiens material och metod i mer detalj. Först presenteras en fenomenografisk metod och sedan redogörs det vidare för den praktiska arbetsgången, det vill säga hur analysen har genomförts. Vidare behandlas också studiens etiska överväganden.

4.1 Fenomenografi

Materialet i denna studie analyseras med hjälp av fenomenografi. Fenomenografi är en kvalitativ forskningsmetod som har utvecklats och utformats av den så kallade INOM-gruppen vid Göteborgs universitet i Sverige. Fenomenografi koncentrerar sig på beskrivningar av människors uppfattningar (Uljens 1989: 7). Marton & Pong (2005: 336) presenterar däremot fenomenografi som en kvalitativ forskningsansats som studerar mänskligt lärande. Det finns flera sätt att definiera denna forskningsansats men viktigt är att förstå att den har någonting att göra med människans sätt att uppleva och uppfatta samt tolka olika fenomen i sin omvärld. Marton och Pong (2005) beskriver fenomenografi på följande sätt:

”Traditional phenomenographic research aims to investigate the qualitatively different ways in which people understand a particular phenomenon or an aspect of the world around them. These ‘different ways of understanding’, or conceptions, are typically represented in the form of categories of description, which are further analysed with regard to their logical relations in forming an outcome space.” (Marton & Pong 2005: 336).

Inom fenomenografi undersöks det alltså människors uppfattningar av saker och fenomen samt vad olika teman betyder för individen (Uljens 1989: 62). Ordet *uppfattning* är mycket centralt ord inom fenomenografisk undersökning. Ordet *uppfattning* kan ofta i vardagsspråk bytas mot ordet *åsikt* men i fenomenografi ges ordet *uppfattning* en annan innebörd (Uljens 1989:10). *Uppfattningar* har något med personligt betraktande, förståelse eller bedömning av fenomen att göra. Det kan till exempel handla om en personlig åsikt eller tro om ett visst ämne, men det är alltid fråga om en subjektiv uppfattning. Viktigt för denna studie är att förstå att uppfattningar är ett subjektivt sätt att tänka eller tycka något; hela den tanken utgör grunden för denna studie. I denna studie tillämpar och anpassar jag Uljens (1989) tankar om fenomenografi. Uljens framhåller i sin bok att det uttryckligen är nödvändigt att använda prepositionen *av*, det vill säga *uppfattningar av*, och därför används den även i denna studie (Uljens 1989:00).

Fenomenografi syftar alltså till att bilda uppfattningskategorier som beskriver och särskiljer olika uppfattningar som en grupp har av samma fenomen. Uppfattningskategorier kan användas

för att beskriva fördelningen av uppfattningar i olika grupper. Fenomenografisk analys behöver inte vara baserad på någon teori eller ha exakta procedurer i analysen. (Uljens 1989: 61).

Som materialinsamlingsmetod har jag använt en elektronisk Webropol-enkät i denna studie. Det är ett enkelt och praktiskt sätt att samla in material online och valdes därför som materialinsamlingsmetod för denna studie. Webropol används allmänt vid flera universitet i Finland (se mer på Webropol.fi). Materialet samlades in under oktober och november 2022. I denna studie deltog det sammanlagt 16 respondenter som är vuxna svenskinlärare. Medelåldern för de respondenter som besvarat Webropol-enkäten är 54 år och de alla går på en frivillig kurs i svenska vid ett medborgarinstitut i Finland. De har ett behov att lära sig svenska antingen genom arbetet eller fritidsintressen. Alla, förutom en, har studerat svenska i grundskolan eller på gymnasiet. Kursen motsvarar grundnivån/medelnivån (A2-B1) enligt bedömningskalan (CERF) i den gemensamma europeiska referensramen. Kursen är inte examensinriktad och regleras inte av lagstiftningen varför det inte hänvisas till någon nationell läroplan (se avsnitt 2.4) Bokserien som används i kursen heter *Häng med* (1–2) och är avsedd för vuxenutbildning.

Webropol-enkäten består av såväl öppna som slutna frågor och innefattar sammanlagt tio frågor där de tre första frågorna handlar om bakgrundsfaktorer såsom ålder och kön. De nio första frågorna är obligatoriska därav den tionde är frivillig och analyseras inte i studien. Jag har rubricerat avsnitten i kapitel 5 enligt de frågor som finns på Webropol-enkäten.

Som framkommit efterfrågas det i början av Webropol-enkäten bakgrundsinformation såsom ålder och kön. På grund av att Webropol-enkäten är helt anonym är det inte möjligt att koppla en viss respondent med ett visst svar. Därför används inte ålder och kön som faktorer i analysen av specifika frågor.

De öppna frågorna handlar om det svenska språket och svenskans grammatik. Därefter finns det instämmer/instämmer inte -skattningsfrågor som mäter delvis samma som de öppna frågorna. Skattningsfrågorna är utformade som påståenden. Respondenterna väljer hur bra de instämmer eller inte instämmer i ett visst påstående på en skala mellan 1–5. Respondenten väljer om hen *instämmer helt*, *instämmer delvis*, *varken instämmer eller instämmer inte*, *instämmer inte helt*, *instämmer inte alls* i påståendet. Avslutningsvis har respondenterna möjlighet att skriva fritt sina tankar och kommentarer kring ämnet. Den sista frågan är dock inte obligatorisk och kommer inte att analyseras som en separat del här. Enkäten återfinns i sin helhet som bilaga

1. Härnäst, i avsnitt 4.2, beskrivs kort den praktiska arbetsgången, det vill säga hur analysen har genomförts.

4.2 Den praktiska arbetsgången

Analysen av materialet har gjorts enligt Uljens (1989). Analysarbetet har påbörjats genom att läsa svaren från Webropol-enkäten för att skapa ett helhetsintryck. Min utgångspunkt har varit att skapa beskrivande kategorier för varje fråga. Av svaren har jag dragit allmänna slutsatser och sedan valt ut en eller flera aspekter med hög frekvens för närmare analys (se exempel i kapitel 5). Den slutgiltiga analysen resulterar i beskrivningskategorier som används för att beteckna och presentera kvalitativt skilda uppfattningar som en grupp individer har av samma fenomen (Uljens 1989: 39). Därefter analyserar jag likheter och skillnader samt försöker att förstå hur vuxna svenskinlärare upplever fenomenet. Syftet har inte varit att beskriva om något är sant eller falskt utan att förstå innebörden i svaren.

Den praktiska arbetsgången har jag börjat med att kategorisera uppfattningar i beskrivningskategorier. Efter kategoriseringen har jag studerat den underliggande strukturen i kategorisystemet, det vill säga primära och sekundära kategorier, och belyst samtliga med respondenternas direkta citat. Utifrån den första enkätsfrågan '*Varför vill du lära sig svenska? Varför inte?*' har jag bildat fyra primärkategorier: *personlig utveckling, personliga relationer, arbete och fritid*. Under de primära kategorierna finns det fem sekundärkategorier (se avsnitt 5.2). Vid den andra enkätsfrågan '*Vad innebär svenskgrammatik till dig?*' har jag utgått från respondenternas förhållningssätt och bildat tre primärkategorier: *positiva, neutrala* och *negativa*. Under de här primärkategorierna har jag markerat sekundärkategorier som är passande under de primära kategorierna (se avsnitt 5.2). Utifrån den tredje frågan '*Till vad behöver du svenskans grammatik?*' har jag bildat fem primärkategorier: *produktion, kommunikation, förståelse, inläring och språkriktighet*. Under de primära har jag bildat fyra sekundära kategorier (se avsnitt 5.4). Den fjärde enkätsfrågan '*Har din uppfattning av svenskans grammatik förändrats med ålder, och i så fall, hur?*' visar jag som figur där jag har kunnat räkna antal ja-nej-svar, se mer i avsnitt 5.1.4.

Det två sista skattningsfrågorna '*Grammatikens roll i lärande och undervisning*' visas som figurer i avsnitt 5.2. Jag har skapat figurer genom att mata in data från enkäten i Excel och sedan skapat figurer där procentuella andelar för de olika svarsalternativen anges.

4.3 Etiska överväganden

I detta avsnitt redovisas de etiska förhållningssätt som har använts under undersökningens gång. Etiska överväganden handlar om att ta hänsyn till moraliska och etiska principer i en undersökning. Därutöver är dessa principer centrala för en ansvarsfull och rättvis studie.

Genomförandet av denna undersökning bygger på de forskningsetiska principer som Forskningsetiska delegationen (2012) och Åbo universitet har formulerat. Syftet med dessa principer är att skydda studiens respondenter som har valt att delta i studien och samtidigt säkerställa att studien är klar och tillförlitlig.

I denna studie har en elektronisk Webropol-enkät använts. Enkäten har skickats till respondenter per e-post där dataskyddsbeskrivningen har varit bifogad. Studien förbinder sig att följa EU:s allmänna dataskyddsförordning (GDPR) och Åbo universitets forskningsetiska principer. Av dataskyddsbeskrivningen framgår vem som har tillgång till materialet, hur data behandlas och för vilket ändamål uppgifter används samt hur data förstörs efter undersökningen. Dessutom finns det kontaktuppgifter för den dataskyddsansvariga vid Åbo universitet.

Även enkäten följer forskningsetiska principer. I början av enkäten har syftet med studien och de villkor som studien bygger på beskrivits. Därmed har alla respondenterna gett sitt samtycke genom att svara på en obligatorisk fråga om de vill delta i studien eller inte. Dessutom har respondenterna fått svara på enkäten hemma vilket innebär att de har haft en lugn och trygg plats att svara på enkäten. Dessutom är enkäten helt anonym och det inte går att koppla en viss respondent med ett visst svar. Vissa bakgrundsfaktorer, såsom ålder och kön, har efterfrågats men dessa faktorer är inte med i analysen. Respondenterna har vid behov haft möjlighet att ställa frågor om enkäten och studien.

5 Resultat

I detta kapitel presenteras undersökningens resultat. I avsnitt 5.1.1 – 5.1.3 redogörs för respondenternas uppfattningar av svenskans grammatik i form av beskrivningskategorier. I avsnitt 5.1.4 och 5.2 presenteras data i figurer. Avsnitten är rubricerade i enlighet med frågor som jag har ställt till respondenterna i den elektroniska Webropol-enkäten.

5.1 Uppfattningar av svenskan och svenskans grammatik

I de följande avsnitten 5.1.1 – 5.1.4 redovisar jag svaren på de fyra första enkätsfrågorna:

- Varför svenska (5.1.1)?
- Vad innebär svenskans grammatik för dig (5.1.2)?
- Vad behöver du grammatik till (5.1.3)?
- Har din uppfattning av grammatik förändrats med åldern, och i så fall, hur (5.1.4)?

5.1.1 Varför svenska?

För att studera vuxna inlärares uppfattningar av svenskans grammatik har jag valt att använda öppna frågor där de har fått skriva fritt om sina tankar kring och uppfattningar av ämnet. Genom den första enkätsfrågan vill jag utreda vilka de anledningar är som ligger till grund varför de vuxna inlära, studiens respondenter, har kommit till kurser i svenska. Utöver detta vill jag belysa deras uppfattningar av svenska språket i allmänhet. I bild 1 presenteras de beskrivningskategorier som jag har skapat på basis av de öppna svaren där respondenterna berättar vilken roll svenska språket spelar i deras liv och varför de vill lära sig svenska.

Bild 1 Beskrivningskategorier av rollen av svenska språket.

Som det framgår av bild 1 är de fyra primärkategorierna följande: *personlig utveckling*, *personliga relationer*, *arbete* och *fritid*. Den första primärkategorien *personlig utveckling* syftar till att beskriva de svar där respondenterna har berättat att de vill lära sig svenska för att uppnå en personlig utveckling både allmänt i livet men också förbättra sina språkfärdigheter. Exempel 2, 3 och 4 illustrerar de svar som står för kategorin *personlig utveckling*. Exempelen är direkta citat ur respondenternas svar och jag har själv översatt dem till svenska.

- (2) Pidän Ruotsista ja ruotsalaisista. Kielen ymmärtäminen avaa kulttuuria monipuolisemmin. / Jag tycker om Sverige och svenskar. Att förstå språket öppnar kulturen på ett mångsidigare sätt.
- (3) On tärkeää osata kommunikoida edes jotenkin ruotsalaisten ja ruotsia puhuvien kanssa. / Det är viktigt att kunna kommunicera med svenskar och personer som talar svenska.
- (4) Haluan parantaa kielellistä osaamistani ja oppia uusia asioita. On hyvä, että ihminen kehittyy koko ajan. / Jag vill förbättra mina språkkunskaper och lära mig nya saker. Det är bra att människan utvecklar sig.

Under kategorin *personlig utveckling* står det en sekundärkategori *interkulturell kompetens* som belyser och kompletterar den primära (se bild 1). Interkulturell kompetens innebär, enligt

respondenternas svar, önskan att kunna kommunicera på ett effektivt sätt med målspråkstalare och att förstå deras kultur och språk. Detta illustreras av exempel 5 och 6.

- (5) Ruotsi on toinen kotimaisista kielistämme ja jotta voisi kommunikoida kahdella kielellä Suomessa. / Svenska är det andra inhemska språket och för att kunna kommunicera med de två språken i Finland.
- (6) On tärkeää osata kommunikoida edes jotenkin ruotsalaisten ja ruotsia puhuvien kanssa. / Det är viktigt att kunna kommunicera med svenskar och personer som talar svenska.

Vidare framgår det av exempel 5 och 6 att respondenterna deltar i kursen eftersom de vill kunna sköta sina relationer med svensktalande människor på svenska. Detta belyses av kategorin *personliga relationer* (bild 1).

Den primära kategorin *arbete* är den största och mest omfattande kategorin. Flera av respondenterna har kommit till kursen i svenska för att uppnå sina mål i arbetslivet. En del behöver svenska för att kunna prestera på jobbet och en del vill förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden. Exempel 7 och 8 illustrerar respondenternas svar.

- (7) Tarvitsen kieltä työssäni. / Jag behöver språket på mitt jobb.
- (8) Aiemmin en tarvinnut juuri ruotsia, mutta nyt uuden työpaikan myötä ruotsin kielen taidosta olisi hyötyä. / Tidigare behövde jag inte svenska, men nu på grund av nytt jobb skulle det vara bra att kunna svenska.

Den sista primära kategorin är *fritid*. Kategorin *fritid* anknyter till resande och andra fritidssysselsättningar. Merparten har nämnt resande som en av de viktigaste aspekterna som har med kunskaper i svenska att göra. Detta belyses i exempel 9 och 10 där respondenterna har hänvisat till sitt fritidsintresse (9) respektive Sverige som ett genomgångsland och ett intressant resmål (10).

- (9) Harrastustoimintaan liittyy tarve osata edes vähän ruotsia. / På grund av hobbyverksamheten har jag ett behov av att kunna åtminstone lite svenska
- (10) Ruotsi on ollut useasti läpikulkumaana muualle eurooppaan matkatessani. Ruotsi on myös mielenkiintoinen matkakohde. Eli on tarve osata edes jonkin verran ruotsinkieltä. / Sverige har ofta varit ett genomgångsland när jag rest till det övriga

Europa. Sverige är också ett intressant resmål. Så jag behöver kunna åtminstone lite svenska.

5.1.2 Vad innebär svenskans grammatik för dig?

I den andra enkätsfrågan behandlas vad svenskans grammatik innebär för respondenterna och vad för slags uppfattningar de har av temat. Syftet med frågan är att utreda respondenternas tankar om grammatik och deras uppfattningar av svenskans grammatik, det vill säga hur de upplever fenomenet. Utifrån svaren har jag identifierat tre primära kategorier som beskriver respondenternas primära förhållningssätt. De primära kategorierna är följande: *positiva*, *neutrala* och *negativa*. Under de primära står de sekundära kategorierna som är indelade under varje primär kategori enligt förhållningssätt. Beskrivningskategorierna visas i bild 2.

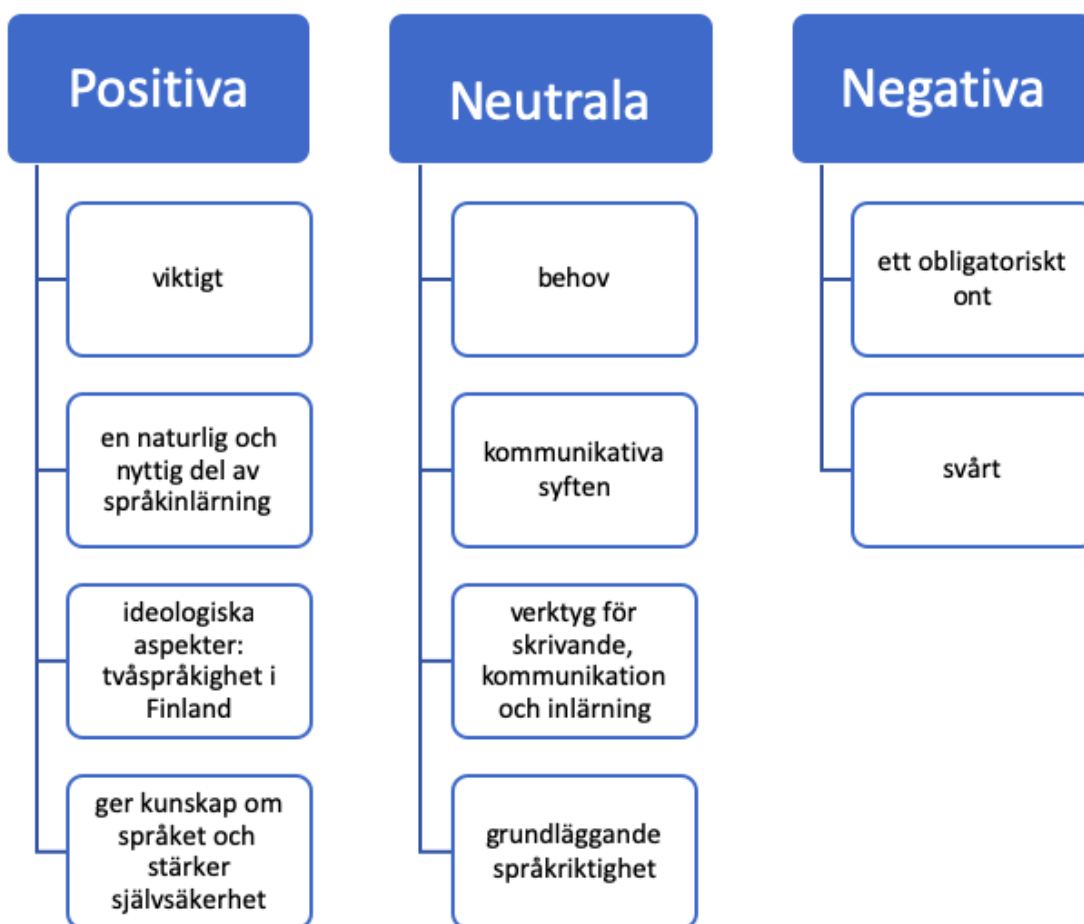

Bild 2 Beskrivningskategorier för positiva, neutrala och negativa grammatikuppfattningar.

Som kan utläsas i bild 2 är respondenternas uppfattningar av den svenska grammatiken antingen positiva eller neutrala. Merparten som har neutrala uppfattningar beskriver grammatik utifrån behov och oftast ser de grammatiken som verktyg för andra språkliga handlingar såsom kommunikation, skrivande och inläring. Flera av respondenterna betonar behovet av kommunikation: de vill lära sig svenskans grammatik för att det skulle vara möjligt att tala rätt med svensktalande. Majoriteten av dem tycker också att det med tanke på språkkunskaper är viktigt och betydelsefullt att kunna tala på ett bra och rätt sätt. Exempel 11, 12 och 13 illustrerar svaren i den neutrala kategorin.

- (11) Kielioppi auttaa tutustumaan ja ymmärtämään kieltä. / Grammatik hjälper mig att lära känna och förstå språket.
- (12) Oleellista olisi ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Molemmissa tietysti helpottaisi, jos edes pääsäännöt olisivat jotenkin hallinnassa. / Det skulle vara viktigt att förstå och bli förstådd. I båda fallen skulle det förstås vara lättare om huvudreglerna på något sätt var under kontroll.
- (13) Kielioppi on tärkeää siksi, että osaa käyttää kieltä oikein. / Grammatik är viktigt för att kunna använda språket på rätt sätt.

Å andra sidan beskriver respondenterna som har en positiv uppfattning grammatik som ett viktigt ämne. Dessutom betonar de grammatikens betydelse genom att upprepa ordet *viktigt* flera gånger. Således visar de svar som är kategoriserade som positiva att grammatik anses vara ett meningsfullt och viktigt ämne för respondenterna men också något som absolut bör läras in. Majoriteten ser också grammatiken som en naturlig och positiv del av alla språk och språkinläring. Den positiva uppfattningen av svenskans grammatik är också anknuten till språkmedvetenhet och självsäkerhet. Enligt svaren bidrar goda och grundläggande grammatikkunskaper i svenska till högre självtroende när man använder språket. Detta illustreras av exempel 16 där en respondent beskriver hur goda grammatikkunskaper ökar självförtroendet och bidrar till användning av språket. Dessutom har känslan av framgång och det ökade självförtroendet ett välkänt samband till positiva inlärningsresultat (se t.ex. Teriö-Poutiainen 2006). Vidare illustrerar exempel 15 och 14 illustrerar svaren i den positiva kategorin.

- (14) Tärkeä osa kielentaidon oppimista. Ei voi ymmärtää täysin ruotsin kieltä, jollei tiedä edes joitain kielioppisääntöjä. / En viktig del av språkbehärsningen. Man kan inte fullständigt förstå svenska språket om man inte vet ens några grammatikregler.

- (15) Tärkeä kyky ymmärtää kielen rakennetta paremmin ja sitä kautta päästä sisään kieleen. / En viktig förmåga att bättre förstå språkets struktur och därigenom få tillgång till språket.
- (16) Kielioppi tuo varmuutta eri tilanteiden kohtaamiseen ja ymmärtämiseen kaksikielisessä maassamme. / Grammatik ger självförtroende för att möta och förstå olika situationer i vårt tvåspråkiga land.

Vid betraktandet av svaren förekommer det betydligt färre svar som är negativt laddade. Det som här kan klassificeras som negativt är de sekundära kategorierna *svårt* och *obligatoriskt ont*. Att något är svårt betyder inte alltid att det är negativt men i detta fall klassas det under de negativa uppfattningar som grammatik kan bidra till. Några av respondenterna tycker att grammatik är svårt och en av respondenterna tycker även att det är ett obligatoriskt ont. Exempel 17 och 18 illustrerar svaren i den negativa kategorin.

- (17) Kielioppi on lähinnä pakollinen paha, ei jaksaisi opetella. Grammatik är ett obligatoriskt ont, jag orkar inte plugga det.
- (18) En erityisemmin pidä kieliopista. Haluan opiskella puhekieltä ja oppia keskustelemaan. Toki kielioppi on tärkeää. / Jag tycker inte om grammatiken. Jag vill lära mig att diskutera. Självklart är grammatik viktigt.

Som slutsats kan det konstateras att de uppfattningar som vuxna svenskinlärare har av svenskans grammatik är för det mesta positiva och neutrala. Detta kan relateras till det faktum att de vuxna verkligen har ett behov att dra nytta av ett antal begrepp i sin egen inläring. De vuxna visar också tankeutveckling gällande abstraktionsgraden och grammatikfunktioner: de värderar grammatik högt när det är fråga om språkinläring.

5.1.3 Vad behöver du grammatik till?

Genom denna fråga har jag utrett vilka uppfattningar respondenterna har av grammatikens funktion, det vill säga till vad de behöver grammatik till. Utifrån svaren har jag kunnat bilda fem primära kategorier och fyra underkategorier. Beskrivningskategorierna visas i bild 3.

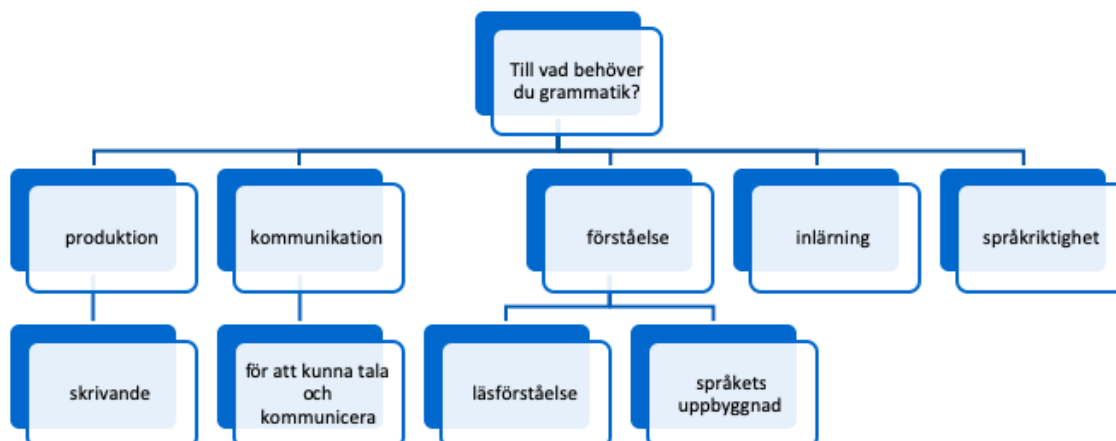

Bild 3 Beskrivningskategorier för grammatikens funktion.

Som framkommer i bild 3 är de primära kategorierna *produktion*, *kommunikation*, *förståelse*, *inläring* och *språkriktighet*. Kategorin *produktion* syftar till att beskriva de svar där respondenterna reflekterar över att de behöver grammatik för att kunna producera egna satser och meningar, alltså att kunna arbeta effektivt med meningsbyggnaden. I kategorin *skrivande* ingår de uppfattningar som respondenterna har av grammatikens funktioner, det vill säga vad de behöver grammatik till. Dessa illustreras av exempel 19 och 20.

(19) Kirjoittamiseen. / För skrivandet.

(20) Lauseen rakentamiseen. Ruotsin kielen ymmärtämiseen. / För att bygga satser och förstå det svenska språket.

Kommunikation utgör den största primära kategorin: över hälften av svaren innefattar ordet *kommunikation* eller *interaktion*. Majoriteten anser således att de behöver grammatik till kommunikation. Respondenternas uppfattning är att de behöver grammatik för att kunna kommunicera effektivt med målspråkstalare (se illustrerande exempel 21 och 22).

(21) Pystyäkseni kommunikoidaan paremmin ruotsinkielttä vaativissa tilanteissa. / För att jag skulle kunna kommunicera på situationer som kräver kunskaper i svenska.

(22) Että pystyn kommunikoidaan. // För att jag kan kommunicera.

Detta resultat stämmer överens med de resultat som framkommit i avsnitt 5.1.2, där respondenternas uppfattningar av svenskans grammatik kan tolkas som *verktyg för skrivande, kommunikation och inläring*.

Flera av respondenterna har uttryckt sig att de behöver grammatik för att bättre förstå språkets funktioner. Enligt respondenterna har grammatikkunskaper koppling till förståelse av språkets dimensioner vilket i sig har samband med goda inlärningsresultat. Kategorin *förståelse* står för denna uppfattning och exempel 23 belyser respondenternas svar.

- (23) Kielioppi on tärkeää, että osaa ilmaista itseään oikein. Kielioppi vahvistaa kielen oppimista. / Grammatik är viktigt eftersom det behövs för att kunna uttrycka sig på rätt sätt. Grammatik förstärker inläringen.

Det framgår av resultaten att det finns uppfattningar av att grammatik behövs för att man ska lära sig språk mer effektivt. Respondenterna har beskrivit att grammatikkunskaper underlättar inläring av ett språk då man vet hur språket är uppbyggt (se exempel 24 och 25).

- (24) Kielen opiskeluun. / Till inläring av språk.

- (25) Oppimiseni on helpompaa kun ymmärrän kielen rakenteen. / Jag lär mig mer effektivt om jag vet hur språket är uppbyggt.

Den sista primära kategorin är *språkriktighet* som belyses av exempel 26 och 27. Språkvårdsfrågor visar sig vara viktiga för studiens respondenter eftersom det regelbundet uppstår uppfattningar av språkriktighet som sammankopplas med grammatik.

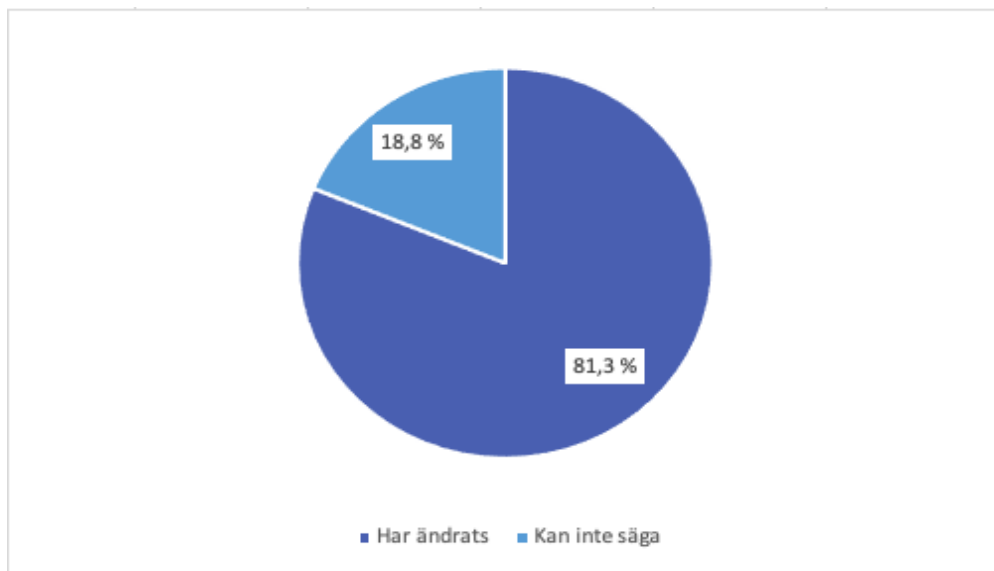
- (26) Siihen, että osaa käyttää kieltä oikein. / För att kunna använda språket korrekt.

- (27) Niinkuin sanoin on tärkeää osata lauserakenteet, jotta voi puhua kieltä oikein. / Det är som sagt viktigt att känna till meningsstrukturer för att kunna tala rätt.

Det framgår av resultat att respondenterna har en tydlig och utvecklad bild av vad de behöver grammatik till och hur de uppfattar grammatikens funktioner. Svaren visar att nästan alla språkfärdigheter, som till exempel CERF (*Den gemensamma europeiska referensramen för språk*), redovisar i den globala skalan, har nämnts i respondenternas svar. Endast hörförståelse saknas, men den kan tänkas höra till under kategorin *kommunikation*. Resultat svarar också på frågan vad språkfärdigheter är enligt studiens respondenter.

5.1.4 Har din uppfattning av grammatik förändrats med åldern?

Den fjärde frågan mäter om respondenternas uppfattning av svenskans grammatik har förändrats med åldern. Den är en öppen fråga där respondenterna fritt har fått skriva sina tankar kring frågan. Utifrån svaren har jag kunnat räkna ut antalet svar som pekar på antingen *nej, ja* eller *kan inte säga*. Figur 1 illustrerar fördelningen.

Figur 1. Ålderns inverkan på uppfattningar av svenskans grammatik.

Som kan utläsas i figur 1 anser en så hög andel som 81,3 % att deras uppfattning av svenskans grammatik har förändrats och bara 18,8 % kan inte säga om den har förändrats. Då ingen har svarat '*nej*' tyder det på en förändring av tänkandet hos respondenterna. I det följande redogörs det för hur förändringen ser ut utifrån svaren.

Respondenterna har i sina svar reflekterat över att de inte har förstått nyttan med grammatik eller svenska när de var yngre. Dessutom har några av dem reflekterat över hela skolgången i sina svar. Merparten beskriver att grammatik då har upplevts som tråkig och komplicerad samt även för mekanisk (se exempel 28 och 29).

- (28) Harmittaa, etten panostanut asiaan aiemmin. Pakkoruotsi oli pakkopullaa. Ikä on tuonut ymmärrystä. / Det gör mig ledsen att jag inte satsade på det tidigare. Tvångssvenskan var ett nödvändigt ont. Åldern har befrämjat förståelsen.

- (29) Kielioppi oli nuorena se tylsä osuus tunneilla, mutta nykyään en koe sitä enää ikäväksi osuudeksi. / Som ung kändes det att grammatikundervisning var den tråkigaste delen på lektionerna, men nuförtiden upplever jag inte längre det så.

En respondent beskriver att inläring tidigare endast har skett genom utantillinläring vilket framgår av exempel 30 som illustrerar hens svar. Hen skriver att utantillinläring har varit något som kännetecknade hela hens svenskundervisning. Hen illustrerar detta med ett finskt ordspråk *'hauki on kala'* (sv. *gädda är en fisk*) som i sig innebär att man inte har lärt sig något på riktigt.

- (30) Aiemmin tuli opeteltua kaikki ulkoa hauki on kala -tyyppisesti. Nyt yrittää ehkä enemmän sisäistää asioista. / Tidigare lärde jag mig allt utantill, typ som 'en gädda är en fisk'. Nu försöker jag mer tillägna mig saker.

Vid närmare betraktande av svaren kan man konstatera att all inläring och undervisning i svenska numera känns mer meningsfullt för respondenterna, speciellt vad gäller grammatik. Svenskans grammatik har fått ett syfte i deras inläring och respondenterna har förstått att förståelse av grammatik bygger en grund för språkbehärskning och är en nyckel till ett bra språkbruk. Detta illustreras av exempel 31, 32, 33 och 34.

- (31) Aikaisemmin en edes ajatellut kieliopin merkitystä, se vaan kuului yhtenä osana opiskeluun. Nyt kielioppi on avain kielen rakeenteen ymmärtämiseen ja kielen omaksumiseen. / Tidigare tänkte jag inte ens om grammatik hade någon roll, grammatik var bara en del av studierna. Nuförtiden ser jag grammatik som en nyckel till förståelsen av språkets struktur och tillägnandet av ett språk.
- (32) Motivaatio on omalla kohdalla parempi joten kielioppikin kiinnostaa ehkä vähän enemmän. / Jag är nu mer motiverad varför kanske även grammatik intresserar mig mer.
- (33) Peruskoulussa ei juurikaan kiinnostanut minkään kielen kielioppi. Ei tosin paljon muukaan. Nykyisin joudun kirjoittamaan melko paljon työssäni ja kieliopilla on paljonkin merkitystä. Se ehkä heijastuu ymmärrykseen myös vieraiden kielten kieliopin osaamisen tarpeeseen. / I grundskolan var jag ointresserad av grammatik i något språk. Ointresserad överhuvudtaget. Numera behöver jag skriva ganska mycket på mitt jobb varför grammatik har fått en viktig roll. På grund av det har jag förstått att grammatik behövs för att kunna främmande språk.

(34) Koko opiskelu on mielekkäämpää nykyään. / Studierna är mer meningsfulla nuförtiden.

Det som är gemensamt för respondenternas svar är att de flesta tycker att åldern har befrämjat förståelsen för både grammatik och svenska. Det är också intressant att de flesta respondenterna har varit emot det svenska språket och svenskans grammatik när de har gått i grundskolan men att de idag helt och hållet tänker annorlunda och har därför börjat lära sig svenska på nytt. Merparten hänvisar också till en förbättrad motivation och förändrad livssituation vilket i sig har påverkat hur de numera ser både på det svenska språket och svenskans grammatik. Detta har också en koppling till de svar där respondenterna har berättat varför de har kommit till svenska kurser i vuxen ålder (se avsnitt 5.1).

Vid betraktandet av de öppna svaren kan det fastställas att de flesta respondenter har en mer positiv ställning till svenskans grammatik än förr. Detta resultat kan delvis motiveras med utveckling av tänkande i vuxen ålder men också med att det har uppstått nya behov i livet där grammatikkunskaper och kunskaper i svenska behövs vilket i sin del har förändrat uppfattningarna av svenskans grammatik. Även attityder till olika språk är generellt sett mer positiva nu i vuxen ålder än när respondenterna var yngre. Många av respondenterna anger att de vill lära sig svenska och svenskans grammatik för att kunna agera aktivt och effektivt på svenska. Språkvårdsfrågor, det vill säga grammatisk korrekthet, ses också som en viktig aspekt: enligt respondenterna har åldern påverkat uppfattningar av grammatik vilket i sig har ökat viljan att behärska grammatik samt att kunna tala och skriva korrekt.

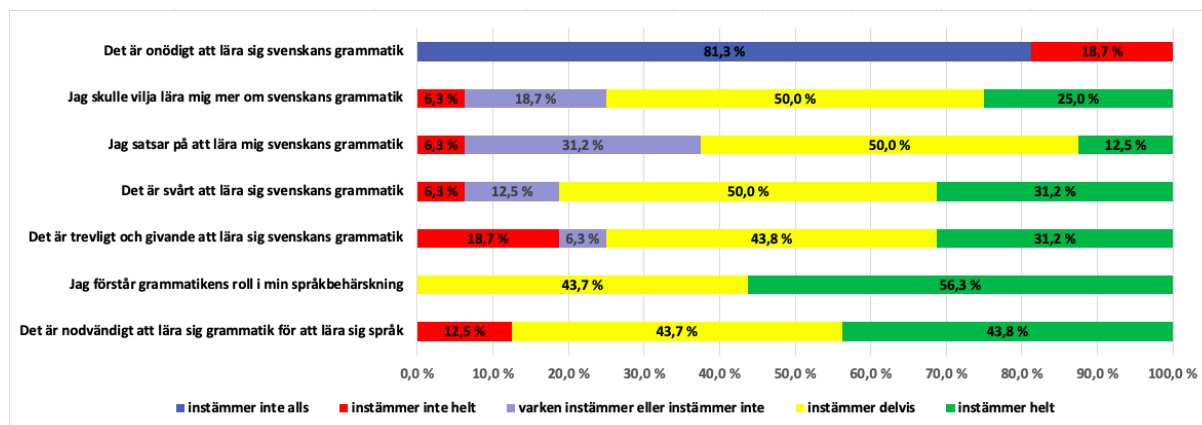
5.2 Uppfattningar av grammatikens roll i lärande och undervisning

För att få svar på den andra forskningsfrågan om *uppfattningar av grammatikens roll i lärande och undervisning* har jag valt att komplettera de öppna frågorna med sammanlagt tolv påståenden som respondenterna skulle ta ställning till. Vissa påståenden mäter samma saker som de öppna frågorna. Meningen är att de fungerar som kontrollerande frågor. Jag har använt likert-skalan som svarsalternativ på de slutna frågorna och alternativen är följande: *instämmer inte alls*, *instämmer inte helt*, *varken instämmer eller instämmer inte*, *instämmer delvis* och *instämmer delvis*. Påståenden presenteras i figur 1 och 2.

5.2.1 Svenskans grammatik i språkinlärning

Figur 2 visar sju påståenden vars syfte har varit att utreda vad för slags grammatikinlärare de vuxna inlärarna är enligt sin egen uppfattning. Genom att ställa sju färdiga påståenden är det

möjligt att ta reda på vad en respondent tänker om sig själv som grammatikinlärare men påståendena ger också samtidigt svar på frågan vad för slags uppfattningar respondenter har av svenskans grammatik.

Figur 2. Uppfattningar av svenskans grammatik som aktiva grammatikinlärare.

I figur 2 illustreras svaren på de sju första påståendena som gäller respondenternas förhållande till svenskans grammatik i svenskinläring. Det första påståendet är *Det är onödigt att lära sig svenskans grammatik* och majoriteten, 81,3 %, av respondenterna inte instämmer alls i påståendet. Detta återspeglar attityder till och uppfattningar av grammatik som en viktig del av språket. Samma gäller det andra påståendet som är *Jag skulle vilja lära mig mer om svenskans grammatik*. Här är svaren mer fördelade: hälften av respondenterna, 50 %, är delvis av samma åsikt, det vill säga att de vill lära sig mer om svenskans grammatik och en så hög andel som 25 % är helt av samma åsikt. Det bör noteras att ingen har svarat att de inte skulle vilja lära sig mer om svenskans grammatik vilket återigen berättar om det faktum att de vill lära sig svenska. Dock har 18,7 % av respondenterna svarat att de varken instämmer eller instämmer i påståendet. Detta tyder inte på att de har någon slags negativ uppfattning av svenskans grammatik utan att de möjligen har ett annat syfte med sina studier i svenska.

Det tredje påståendet handlar om respondenternas vilja att satsa på att lära sig svenskans grammatik. Detta mäter delvis deras motivation och delvis hur de själva uppfattar hur mycket de anstränger sig för att lära sig svenskans grammatik. Av figur 2 framgår det att hälften (50 %) instämmer i påståendet *Jag satsar på att lära mig svenskans grammatik* vilket också kan tolkas så att både deras motivation och vilja att lära sig svenska är på hög nivå. Återigen bara

en liten del, 6,3 %, har svarat att de inte instämmer i påståendet helt och ingen har svarat att de inte instämmer i det alls.

Det fjärde påståendet lyder: *Det är svårt att lära sig svenskans grammatik*. Syftet med påståendet är att utreda till vilken grad respondenterna uppfattar svenskans grammatik som ett svårt ämne. Här är resultatet något överraskande med tanke på det tidigare resultatet: nästan en tredjedel (31,2 %) instämmer helt och hälften (50 %) instämmer delvis i påståendet att svenskans grammatik är svårt. Detta innebär att nästan alla anser att det är något problematiskt med grammatik. Svenskans grammatik uppfattas sålunda i allmänhet som ett mycket svårt ämne. Dock har det framkommit att respondenterna uppvisar hög motivation att lära sig det.

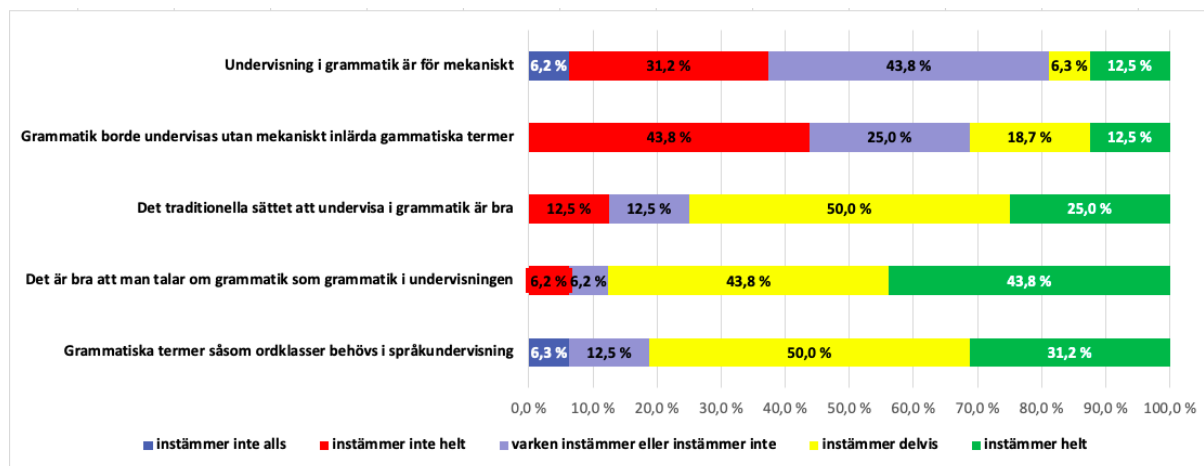
Det femte påståendet behandlar frågan om grammatik är trevligt och givande enligt respondenterna. Även här är resultaten relativt tydliga: cirka 44 % instämmer delvis och 31 % instämmer helt i påståendet att grammatik är trevligt och givande att lära sig. Detta återspeglar de resultat som framkommit i analysen av de öppna frågorna: känslan av framgång leder till positiva uppfattningar av grammatik. Det är också märkvärdigt att ingen har svarat 'instämmer inte alls' vilket innebär att alla respondenter faktiskt tycker om svenskans grammatik trots att den ofta uppfattas som svår.

Det sjätte påståendet (*Det är onödigt att lära sig svenskans grammatik*) är något problematiskt och kan leda till svårtolkade resultat om respondenterna inte helt förstått dess innebörd. Resultaten visar dock att merparten, 56,3 %, av respondenterna förstår grammatikens roll i sitt språkbruk och sin språkbehärskning. Detta innebär att de har en tydlig bild av till vad de behöver grammatik.

Det sista påståendet lyder på följande sätt: *Det är nödvändigt att lära sig grammatik för att lära sig språk*. Enligt svaren anser majoriteten av respondenterna att grammatik är något man bör lära sig för att lära sig språk: 43,8 % instämmer helt och 47,3 % instämmer delvis i påståendet. Resultaten visar således tydligt att grammatik uppfattas som viktig och nyttig. Det finns dock vissa skillnader i uppfattningar då 12,5 % av respondenterna inte helt instämmer i påståendet.

5.2.2 Uppfattningar av grammatik i undervisning

För att vidare studera respondenternas uppfattningar av svenskans grammatik har jag valt att ställa ytterligare fem påståenden som handlar om svenskans grammatik i undervisning. Syftet med påståendena är att utreda vad för slags uppfattningar respondenterna har av svenskans grammatik i en undervisningskontext. Resultaten visas i figur 3.

Figur 3. Uppfattningar av grammatik i undervisningskontext.

Det första påståendet mäter uppfattningar av grammatikundervisning. Grammatik har traditionellt setts som ett mekaniskt stoff (se t.ex. Brodows 2000) och då är det viktigt att nämna här att respondenterna under kursens gång har diskuterat mycket grammatikens 'mekaniskhet', alltså att grammatik involverar flera mekaniskt inlärd termer och regler som ibland är svåra att komma ihåg. Det framgår dock av figur 3 att nästan en tredjedel (31,2 %) av respondenterna inte helt instämmer i påståendet *Undervisning i grammatik är för mekaniskt* vilket kan tolkas så att de inte tycker att grammatikundervisning är för mekaniskt. Resultatet är något överraskande. Svaren varierar dock här: den största procentuella andelen uppvisas av svarsalternativet *varken instämmer eller instämmer inte* med 43,8 % vilket innebär att respondenterna inte har någon klar uppfattning om grammatikens mekaniskhet. En relativt liten andel, 12,5 %, av respondenterna instämmer helt i påståendet att undervisning i grammatik är för mekaniskt medan endast 6,2 % inte alls instämmer.

Det andra påståendet handlar återigen om grammatikens mekaniskhet. Här får respondenterna ta ställning till om grammatik borde undervisas utan mekaniskt inlärd termer eller inte. Det framgår av figur 3 att nästan hälften av respondenterna, 48,3 %, inte helt instämmer i påståendet vilket ger ett intryck av att dessa termer enligt respondenterna behövs i undervisning. Det finns ändå en del spridning bland svaren: 18,7 % instämmer delvis och 12,5 % instämmer helt med att grammatik borde undervisas utan mekaniskt inlärd grammatiska termer. Av detta kan man konkludera att vissa termer kan framkalla bekymmer hos vissa respondenter. Det att del av grammatikens natur är mekanisk och att den innehåller flera begrepp har en tydlig koppling till

hur grammatik uppfattas. Grammatik anses alltså vara ett komplext område som innehåller många svåra begrepp vilket gör att grammatik uppfattas som ett komplicerat ämne.

Det tredje påståendet handlar om den traditionella grammatiken som ofta kallas skolgrammatik. Begreppet har förklarats i avsnitt 2.1.2. Respondenterna vet vad det traditionella sättet att undervisa i grammatik innebär, och de har också delat med sig erfarenheter av det under kursen. Det framgår tydligt av figur 3 att hälften, 50 %, av respondenterna instämmer delvis och 25 % helt i påståendet *Det traditionella sättet att undervisa grammatik är bra*. Påståendet är något problematiskt eftersom deltagarna kanske endast har fått grammatikundervisning på det traditionella sättet varför de inte har någon jämförelsepunkt. Under kursen har det dock utnyttjats av olika slags pedagogiska lösningar på grammatiklektioner och de har varit omtyckta. Att merparten anser att det traditionella sättet är bra strider i någon mån emot med resultaten i det tidigare påståendet eftersom den så kallade skolgrammatiken bygger delvis på abstrakta termer, regler och begrepp. Här kan det rentav vara fråga om en vana att lära sig ett språks grammatik.

Det fjärde påståendet kartlägger vad för slags uppfattningar respondenterna har av användningen av begreppet grammatik. Merparten, 43,8 % respektive 43,8 %, instämmer delvis eller helt i påståendet *det är bra att man talar om grammatik som grammatik* medan 6,2 % inte instämmer helt i påståendet. Fast ordet grammatik kan väcka växlande känslor och ofta associeras med negativitet vill respondenterna ändå att termen *grammatik* används i undervisningen. Här kan man se en koppling till de öppna svaren där respondenterna reflekterade över grammatikens roll som en viktig del av undervisning och språkbruk.

Det femte och sista påståendet *Grammatiska termer såsom ordklasser behövs i språkundervisning* behandlar grammatiska termer på nytt men påståendet är omvänt och fungerar som kontrollerande påstående till påståendet nummer två i figur 3. Här har de flesta svarat att de antingen instämmer helt (31,2 %) eller instämmer delvis (50 %) varav alternativet *instämmer delvis* utgör den största procentuella andelen av svaren. Det som framgår av ovanstående är att uppfattningar om detta specifika påstående går isär: andelen respondenterna som svarat att de inte instämmer alls är 6,2 % medan de som inte har någon bestämd åsikt, alltså valt alternativet varken instämmer eller inte, utgör 12,5 %. Det finns alltså några respondenter som har starka åsikter om dessa grammatiska termer. Således hänvisar detta resultat igen till den språkuppfattning som respondenterna har av grammatik: grammatik uppfattas som en väsentlig del av språk men ändå förorsakar en viss oro vad gäller dess terminologi.

Grammatikens rika terminologi och abstraktion har alltså en tydlig koppling till de negativa associationer som grammatik traditionellt har visats bära.

6 Sammanfattande diskussion

I detta sammanfattande kapitel diskuteras och sammanfattas studiens resultat i förhållande till dess syfte och tidigare forskning. Syftet med denna studie har varit att undersöka grammatikuppfattningar hos vuxna inlärare. Jag har utrett vad för slags uppfattningar de vuxna, som studerar svenska på sin fritid, har av svenskans grammatik. Utöver detta har jag undersökt om deras uppfattningar av ämnet har förändrats med åldern och hur de ser på grammatikens roll i undervisning och i sitt eget lärande. Studien är en fenomenografisk undersökning vars tillvägagångssätt är kvalitativ. Som teoretiska utgångspunkter har jag haft grammatikmodeller, grammatikinlärning och -undervisning.

Min första forskningsfråga gäller som framkommit de vuxna inlärarnas tankar om och uppfattningar av det svenska språket och svenskans grammatik. Respondenterna har tillfrågats varför de vill studera svenska i vuxen ålder. Vidare har de fått redogöra för vad för slags uppfattning de har av grammatikens funktion, det vill säga vad de behöver grammatik till. Resultaten visar att alla respondenter har något mål med sina studier. De huvudkategorier som jag har bildat utifrån svaren är *personlig utveckling*, *personliga relationer*, *arbete* och *fritid* varav kategorin *arbete* utgör den viktigaste och största av alla. Det kan alltså konstateras att respondenterna är medvetna om att språkkunskaper framhävs allt mer på arbetsmarknaden och att språket fungerar som ett viktigt verktyg för arbetet och som länk för vidare arbetsmöjligheter. Kategorin *personlig utveckling* illustrerar däremot respondenternas vilja att utveckla sig både språkligt och allmänt i livet. Önskan att förstå målspråkstalare och deras kultur ligger i grunden för denna vilja att utveckla sig. Kategorin *personliga relationer* belyser respondenternas vilja att kunna kommunicera med svensktalande människor. Kategorin *fritid* illustrerar respondenternas fritidssysslor. Det framgår av resultaten att respondenterna vill resa runt svenskspråkiga områden. Avgörande är också att Sverige ofta fungerar som ett genomgångsland till Europa.

Vidare har jag undersökt de egentliga uppfattningarna av svenskans grammatik. Jag har bildat tre primära kategorier enligt svaren: *positiva*, *neutrala* och *negativa*. Enligt resultateten är det uppenbart att de flesta respondenter har antingen positiva eller neutrala uppfattningar av svenskans grammatik. Resultaten i undersökningen av Boström & Strzelecka (2013) följer samma tendens. Respondenterna beskriver svenskans grammatik ofta med orden *viktig* och *nyttig* och ser grammatiken som en central del av språkinlärning och språkfärdigheter. Resultaten visar också att respondenterna ofta förknippar svenskans grammatik med

ideologiska aspekter, behov samt verktyg för skrivande, kommunikation och inläring men också med *grundläggande språkriktighet och språkfärdigheter*. Respondenternas behov att kunna kommunicera på rätt sätt stämmer väl överens med tidigare forskning om uppfattningar av svenskans grammatik (se. t.ex. Hörnlund 2013, Boström & Strzelecka 2012).

Resultaten visar vidare att det finns vissa negativa aspekter: grammatik uppfattas ofta som svår och komplicerad och även som ett obligatoriskt ont som bara hör till språkundervisning. Detta ligger i linje med resultaten i Brodows (2000) undersökning som har visat att grammatik ofta väcker negativa känslor hos inlärare. Det bör dock påpekas att negativa associationer återfinns i ringa grad i materialet. Således anser respondenterna att de behöver grammatik för många olika syften, främst för kommunikation. Av svaren har följande primära beskrivningskategorier som belyser respondenternas behov av grammatik uppstått: *produktion, kommunikation, förståelse, lärande och språkriktighet*.

Den andra forskningsfrågan gäller förändringar av respondenternas uppfattningar av svenskans grammatik. Det framgår tydligt av resultaten att uppfattningar av svenskans grammatik har förändrats med åldern då drygt 80 % svarade *ja* och bara drygt 20 % svarade *kan inte säga*, vilket innebär att ingen har svarat *nej*. Dessutom är respondenternas uppfattningar mer positiva nu än förr. Detta motiveras främst med att åldern har befrämjat förståelsen för grammatikens funktioner och betydelse i all språkinläring. I bakgrunden finns också det faktum att attityderna till svenskan och dess grammatik har varit sämre i ungdomen: respondenterna uppfattade grammatik då som en onödig och tråkig del av undervisningen. Utifrån resultaten kan man dra slutsatsen att vuxna språkinlärare har en god och gedigen förståelse för vad grammatik behövs till. De kan reflektera över sina grammatikbehov på ett mångsidigt sätt och visar utveckling av tänkande som ofta just är typiskt för vuxna inlärare (Kallio 2016: 20).

Den tredje forskningsfrågan gäller de uppfattningar respondenterna har av grammatikens roll i undervisning och sitt eget lärande. Respondenterna har svarat på sammanlagt 12 påståenden. Enligt resultaten är det vanligt förekommande att det är lika vanligt att grammatik upplevs som komplicerad och krånglig fast den samtidigt ofta anses vara nyttig eller viktig för många av respondenterna. Däremot verkar respondenternas motivation vara hög och majoriteten vill lära sig mer om svenskans grammatik. Detta visar på respondenternas positiva inställningar till svenska. Det som är naturligt är att grammatikens höga abstraktionsnivå har koppling till de negativa associationerna och att abstraktionsgraden och svårigheten ligger ofta som grund för negativa sidor av svenskans grammatik.

Sammanfattningsvis kan det fastställas att uppfattningar av svenskans grammatik i allmänhet är positiva eller neutrala. Enligt resultaten beror de positiva uppfattningar i stor utsträckning på ålder, det vill säga att åldern har medfört ökad förståelse för nyttan men också nya behov antingen i arbetslivet eller i det privata. Den ökade förståelsen för nyttan kan exempelvis bero på att äldre personer har mer erfarenhet och kunskap än yngre personer. De kan också ha en mer avancerad förståelse av hur saker och ting fungerar och hur man kan använda dem på bästa sätt (Kallio 2016:205-208).

Trots att grammatik anses vara ett ganska komplicerat delområde uppfattas grammatik som viktig och nyttig del av all språkinläring. Ett överraskande resultat är att respondenterna vill använda en viss mån grammatiska termer trots att grammatikens mekaniskhet har koppling till grammatikens termrikedom och termerna ofta associeras med det negativa. Detta kan dock tyda på att de vuxnas förmåga och vilja att processa olika grammatiska nivåer i stort sett är mer utvecklade varför termer upplevs som viktiga.

Avslutningsvis vill jag diskutera grammatikuppfattningar utgående från Bourdieus fältteori (1971, 1994). Kategorierna som uppstått i analysen kan betraktas utifrån Bourdieus symboliska markörer. Med hjälp av dem kan man analysera djupare vilka de anledningar till och uppfattningar av är som ligger bakom att börja studera svenska på nytt i vuxen ålder. Exempelvis kan kategorierna *arbete*, *arbetsmöjligheter* och *klara sig på jobbet* tänkas stå för ett ekonomiskt kapital vilket möjliggör vissa materiella tillgångar såsom pengar till individen. Kategorin *relationer* står däremot för socialt kapital. Detta innebär till exempel nätverk och kontakt med svensktalande samt social tillvaro. Kategorierna *personlig utveckling* och *interkulturell kompetens* kan tänkas utgöra kulturellt kapital som just består av språkkunskaper, erfarenheter och sätt att prata men också av känslan hur vi tror att vi uppfattas av andra människor. Dessa faktorer kan också direkt läsas av respondenternas svar: de vill på något sätt ha nytta av svenskunskaper i sitt liv. Positiva uppfattningar av svenskan och svenskans grammatik har således koppling till något kapital som respondenterna vill öka.

Resultaten i min undersökning stämmer delvis överens med tidigare forskning. Resultaten är ändå inte helt jämförbara eftersom studiens respondenter frivilligt deltar i kurser i svenska och de kan därför förväntas ha relativt positiva uppfattningar av svenska och svenskans grammatik. Det har framkommit att grammatik med all terminologi ofta upplevs som svår och komplicerad, vilket ligger linje med tidigare forskning. Det som inte stämmer överens med tidigare forskning är att respondenterna i min studie är mycket motiverade att lära sig svenskans grammatik och

att de ändå vill dra nytta av metaspråk, det vill säga grammatiska termer. Respondenterna har också en mycket tydlig bild av vad de behöver grammatiken till men behandlar också grammatik som ett viktigt verktyg vilket i sig är ett tecken på positiva uppfattningar av ämnet.

Det bör dock påpekas att mina resultat kan ha påverkats av metoden eftersom en fenomenografisk undersökning är kvalitativ till sin natur varför subjektiva tolkningar kan förekomma. Hur jag som forskare uppfattar världen och vilken typ av förståelse jag har av språk är centralt för studiens validitet. Det är därför viktigt att notera att jag själv har utformat beskrivningskategorierna i studien och observationerna baserar på min egen tolkning.

Resultaten av denna studie kan vara nyttiga för alla språklärare, inte bara för dem som undervisar i språk på medborgarinstitut. Studiens resultat ger också viktig information om behovet av att behärska svenska språket i dagens Finland och kan fungera som en motivering för att öka intresset för svenska kurser. Dessutom kan studiens resultat vara relevanta för dem som fattar beslut på språkpolitiska frågor.

I fortsättningen vore det intressant att undersöka hur skolbakgrund påverkar uppfattningar av svenskämnet och svenskans grammatik samt vilket samband det finns med uppfattningarna och framgången i de på nytt påbörjade studierna. Det vore också viktigt att utreda hur lärare bättre kan motivera grammatikundervisning i skolorna då resultaten av denna studie tydligt har visat att attityderna till grammatik varit mindre positiva i ungdomen. Det viktigt att finna sätt på vilka man som lärare kan öka elevernas motivation till grammatik och grammatikundervisning redan i ett tidigt skede, framförallt nu när det krävs allt mer utvecklad textkompetens i modersmålet men också på främmande språk.

Litteratur

- Alho, Irja & Korhonen, Riitta 2007: Kielioppia kouluun. Deskriptiivisen kieliopin rajoja venyttämässä. –□ Satu Grünthal & Elina Harjunen (toim.), Näköaloja äidinkieleen ja kirjallisuuteen s.88–106. Tietolipas 217. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Andersen, L. K. & Ruohotie-Lyhty, M. (2019). Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). Tillgänglig: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa> (Hämtad 15.10.2022)
- Common European Framework. 2001. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Cambridge: Cambridge University Press. Tillgänglig: <https://rm.coe.int/1680459f97>. (Hämtad 25.9.2022)
- Cummins, J. (2000). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire* (1st ed., Vol. 23). Clevedon u.a: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781853596773> (Hämtad 7.3.2023)
- Brodow, Bengt 2000. En undersökning av svensklärarens attityder till och erfarenheter av grammatikundervisning. I: B. Brodow, N.-E. Nilsson, S.-O. Ullström (red.), *Retoriken kring grammatiken. Didaktiska perspektiv på skolgrammatiken*. Lund: Studentlitteratur. S. 67–134.
- Boström, L. (2004). *Lärande & metod: lärstilsanpassad undervisning jämfört med traditionell undervisning i svensk grammatik*. Diss. Jönköping: Jönköpings högskola. Tillgänglig <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A692145&dswid=-5558> (hämtad 5.10.2022)
- Boström, L. & Josefsson, G. (2006). *Vägar till grammatik*. Studentlitteratur AB.
- Boström, L. & Strzelecka, E. (2013). *Min grammatikhistoria* : Roliga och sorgliga berättelser ur verkligheten. En fenomenografisk analys av 313 studenters berättelser. *Texter om svenska med didaktisk inriktning / Nationella nätverket för svenska med didaktisk inriktning*, ss. 29-50. (Hämtad 5.10.22)
- Boström, L. & Strzelecka, E. (2012). *Grammatiken till heders igen: Om ett nytänkande i grammatikdidaktik*. (Språk i undervisning, ASLA:s skriftserie, 24). Linköping: Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap. Tillgänglig <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A692145&dswid=-1589>. (Hämtad 5.10.2022)
- Bourdieu, P.1994. *Kultur sociologiska texter*. Uppl. 4. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag
- Bourdieu, P. (1971) CULTURAL AND SOCIAL REPRODUCTION. *Social Science Information/Information sur les Sciences Sociales*. 10 (2), 45–82.
- Finlex. 2022. Språklag 1.1.2004. Tillgänglig:<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=731%2F1999%2C%2017%20%29%20> (hämtad 29.10.22)
- GGL2019 = Grunderna för gymnasiet läroplan 2019. Utbildningsstyrelsen i Finland. Tillgänglig https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_gymnasiets_laroplan_2019.pdf (Hämtad 6.11.2022)
- GLGU2014 = Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. Utbildningsstyrelsen i Finland. Tillgänglig https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166434_grunderna_for_laroplanen_verkkojulkaisu.pdf (Hämtad 6.11.2022)

- God vetenskaplig praxis och handläggning^[17] av misstankar om avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012. ISBN 978-952-5995-07-7. (Hämtad 6.3.2023).
- Hörlund, T. (2013). ”När jag tänker grammatik, då tänker jag tråkigt”: En undersökning av attityder till svensk grammatik och grammatikundervisning (Dissertation). Tillgänglig <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-73639> (Hämtad 1.10.2022)
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Tillgänglig <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>. (Hämtad 8.10.2022)
- Ahola, S. & Kallio, E. (2016) *Ajattelun kehitys aikuisuudessa: kohti moninäkökulmaisuuutta*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Korhonen, Riitta & Alho, Irja 2006: *Kielioppia kieliopin vuoksi*. –Minna Harmanen & Mari Siirainen (toim.). *Kielioppi koulussa*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Krashen, Stephen, 2002: *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon press Inc.
- Lagerholm, P. (2016) *Språknormer och språkvärdering*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lahti, L, Harju-Autti, R & Yli-Jokipii, M 2020, Kielitietoisempaa aineenopettajuutta etsimässä: kielididaktiikkaa kaikkiin oppiaineisiin. in R Hilden & K Hahl (eds), *Kielididaktiikan katse tulevaisuuteen: Haasteita, mahdollisuuksia ja uusia avauksia kielten opetukseen*. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja: Ainedidaktisia tutkimuksia, no. 17, Helsinki, pp. 31-57. Tillgänglig <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/312321>
- Marton, Ference (1981) *Phenomenography – describing conceptions of the world around us*. *Instructional Science* 10, 177–200.
- Marton, F. & Pong, W. Y. (2005) *On the unit of description in phenomenography*. *Higher education research and development*. [Online] 24 (4), 335–348.
- Medborgarinstitutens förbund MiF Ry. 2022. Tillgänglig: <https://kansalaisopistot.fi>. (Hämtad 1.11.2022)
- SAG. Svenska Akademiens grammatik. 2022. Tillgänglig: <https://svenska.se/SAG.pdf>
- Statistikcentralen. 2022. Tillgänglig: https://www.stat.fi/index_sv.html. (Hämtad 15.11.2022)
- Strömqvist, Göran 1993. *Om klasslärometodik och svenskans beskrivning*. I: T. Kroksmark, G. Strömqvist & S. Strömqvist (red.), *Fem uppsatser om grammatik*, Lund: Studentlitteratur. S. 7–22.
- Suuriniemi, Salla-Maaria 2018. *Kielitietoisuuden käsite ja kieli-ideologiat helsinkiläisten peruskoulujen opetussuunnitelmadiskursseissa*. AFinLan vuosikirja 2019. Tillgänglig: <https://journal.fi/afinlavk/article/view/79512>.
- Teleman Ulf (1987). ”Det skolgrammatiska arvet”. En inledning. I: Teleman U. (red.) *Grammatik på villovägar*. Almqvist & Wiksell. S. 7–11.
- Utbildningsstyrelsen. 2022. Tillgänglig <https://www.opf.fi/sv>. (Hämtad 6.11.2022).

Bilagor

Bilaga 1. Enkät

Olen Maija-Bettiina Ovaskainen ja teen tutkimusta aikuisopiskelijoiden suhteesta ruotsin kielioppiin. Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa sitä, minkälaisena kieliopin opiskelu näyttäytyy aikuisopiskelijoiden silmissä ja sitä, kuinka tärkeäksi kielioppi koetaan eräällä vapaan sivistystyön kielen kurssilla.

Kysely koostuu erilaisista kysymyksistä. Alkuun pääset vastaamaan taustatietokysymyksiin. Tämän jälkeen avoimiin kysymyksiin, joissa voit vapaasti kommentoida ja kertoa ajatuksiasi kyseisestä aiheesta. Voit kirjoittaa niin paljon, kun haluat, mutta vastaathan mielellään kokonaisin lausein. Lopuksi esitän väittämiä ja pääset valitsemaan asteikolla 1-5 kuinka hyvin kyseinen väittämä sopii sinuun. Huom. tähdellä * merkityt kysymykset ovat pakollisia.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10-15 minuuttia ja kyselyyn vastataan suomeksi.

Kiitän vastauksista ja avustasi pro gradu -tutkielmani aineiston keruussa!
Jos sinulla herää mitä tahansa kysymyksiä tutkimukseeni liittyen, voit olla yhteydessä minuun sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin
Maija-Bettiina Ovaskainen
xxx@utu.fi
050 3*****.

1. Annatko suostumuksesi tutkimukseen osallistumiseen? *

- Kyllä
- En

2. Taustatiedot *

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua vastata

3. Ikä * Kirjoita ikäsi laatikkoon

4. Miksi haluat oppia ruotsia, miksi et? *

5. Mitä ruotsin kielioppi merkitsee sinulle? Voit miettiä kysymystä esimerkiksi työn tai vapaa-ajan kautta. *

6. Mihin tarvitset ruotsin kielioppia? *

7. Miten käsityksesi ruotsin kieliopista on muuttunut iän myötä? Anna esimerkkejä. *

8. Minä ja ruotsin kielioppi *

	1 täysin eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jokseenkin samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
1 Kieliopin opiskelu on välttämätöntä kielen oppimiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
2 Ymmärrän ruotsin kieliopin merkityksen kielitaidossani	☐	☐	☐	☐	☐
3 Ruotsin kieliopin opiskelu on mukavaa ja antoisaa	☐	☐	☐	☐	☐
4 Ruotsin kieliopin opiskelu on haasteellista	☐	☐	☐	☐	☐
5 Käytän aikaa ja panostan ruotsin kieliopin opiskeluun	☐	☐	☐	☐	☐
6 Haluaisin oppia enemmän ruotsin kieliopista	☐	☐	☐	☐	☐
7 Kieliopin opiskelu on mielestäni turhaa	☐	☐	☐	☐	☐

9. Kielioppi opetuksessa *

	1 täysin eri mieltä	2 jokseenkin eri mieltä	3 ei samaa eikä eri mieltä	4 jokseenkin samaa mieltä	5 täysin samaa mieltä
1 Kieliopillisia termejä, kuten sanaluokkia tarvitaan kielten tunneilla	☐	☐	☐	☐	☐
2 On hyvä, että opetuksessa puhutaan kieliopista nimenomaan kielioppina	☐	☐	☐	☐	☐
3 Perinteinen tapa opettaa tai oppia kielioppia on hyvä	☐	☐	☐	☐	☐
4 Kielioppia tulisi opettaa ilman ulkoopeteltavia kieliopillisia termejä	☐	☐	☐	☐	☐
5 Kieliopin opetus on liian mekaanista	☐	☐	☐	☐	☐

10. Muita ajatuksia tai kommentteja ruotsin kielioppiin liittyen?

Lyhennelmä

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimus käsittelee aikuisten ruotsinopiskelijoiden käsityksiä ruotsin kielestä ja ruotsin kieliopista kansalaisopistokontekstissa. Tavoitteenani on tarkastella kielioppikäsitteitä. Tutkimus on fenomenografinen tutkimus, jossa kuvauskategorioiden avulla selvitetään käsityksiä ruotsin kielestä ja sen kieliopista. Tutkimuksessani vastaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia käsityksiä aikuisilla ruotsinopiskelijoilla on ruotsin kielestä ja ruotsin kieliopista?
2. Onko heidän käsityksensä aiheesta muuttuneet iän myötä? Jos ovat, niin miten?
3. Millaisia käsityksiä heillä on kieliopin roolista opetuksessa ja omassa oppimisessaan?

Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu kieliopin käsitteeseen, kieliopin oppimiseen sekä erilaisiin kielioppia tarkasteleviin malleihin. Kielioppi on perinteisesti nähty moniselitteisenä käsitteenä. Kieliopin voidaan sanoa olevan järjestelmällinen esitys kielen rakenteesta eli eräänlainen kielijärjestelmä (Hultman 2003). Kielioppi kuvaa siis kielen rakennetta tarkasti: kuinka sanat, lausekkeet, päätteet ja muut elementit liittyvät toisiinsa, jotta merkityksiä voidaan ilmaista (SAG 1:53). Eurooppalaisen viitekehyksen (2001) mukaan kielioppia voidaan muodollisesti taas pitää periaatteina, jotka määrittelevät, kuinka kielen elementeistä muodostetaan merkityksellisiä lauseita.

Kielioppia tarkastellaan erilaisten kielioppikäsitteiden tai teorioiden avulla. Tämän tutkimuksen kannalta oleellimmat kielioppikäsitteet ovat perinteinen kielioppi, kuvaileva kielioppi ja pedagoginen kielioppi. Käsitteet ovat teoreettisia kuvauksia kielen rakenteesta, ja jokainen malli kuvaa kielioppia tietyllä tavalla. Lisäksi kieltä voidaan oppia implisiittisesti tai eksplisiittisesti, ja kumpikaan ei sulje pois toisiaan. Kun ihminen oppii ensimmäistä kieltään, omaksuu hän sen suurelta osin implisiittisesti. Implisiittinen oppiminen tarkoittaa tiedostamatonta oppimista, joka esimerkiksi tapahtuu luonnollisen vuorovaikutuksen kautta. Eksplisiittinen oppiminen puolestaan tarkoittaa tietoista oppimista esimerkiksi formaalissa luokahuoneopetuksessa. Eksplisiittinen oppiminen on siis tietoinen oppimisprosessi, jossa yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa oppimaansa (Sundman 2014: 117).

Eri mallien ja teorioiden perusteella voidaan todeta, että kielioppi on aina ollut keskustelunaiheena sekä kouluissa että tutkimuksissa. Aihe on herättänyt kiinnostusta, ja sitä on tutkittu laajasti. Erityisesti asenteet kielioppia kohtaan ovat kiinnostaneet tutkijoita ja opinnäytetöiden tekijöitä. Useista tutkimuksista ja opinnäytteistä käy ilmi, että useimmilla kieliopin oppijoilla on melko negatiivinen ennakoasenne kielioppia kohtaan. Tutkimukset osoittavat, että kielioppi koetaan usein vaikeana, monimutkaisena ja abstraktina kokonaisuutena (ks. esim. Alho & Korhonen 2007; Korhonen & Alho 2006).

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa käytän sähköistä Webropol-kyselyä aineistonkeruumenetelmänä. Kyselyyn vastasi yhteensä 16 vastaajaa lokakuun 2022 aikana. Tutkimukseen kohderyhmänä on siis 16 aikuisopiskelijaa, jotka opiskelevat ruotsin kieltä kansalaisopistossa. Kysely käsittää yhteensä 10 kysymystä, joista osa on taustatietokysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi ikään ja sukupuoleen. Varsinaiset tutkimuskysymykset käsittelevät käsityksiä ruotsin kielestä ja ruotsin kieliopista. Neljä kysymyksistä ovat avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat ovat saaneet vapaasti vastata. Loput kysymyksistä on esitetty väittämien muodossa ja ne ovat Likert-asteikollisia. Webropol-kysymykset analysoidaan kvalitatiivisesti fenomenografisten kuvauskategorioiden avulla. Likert-asteikollisten väittämien tuloksia esitetään myös prosenttiosuuksina, jotta voidaan selkeästi erottaa yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vastauksien välillä.

Tutkimus on siis fenomenografinen tutkimus, jonka lähestymistapa on laadullinen. Fenomenografia on kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, joka kuvaa erilaisia käsityksiä eri ilmiöistä (Larsson 1986: 12-13.) Fenomenografia on kehitetty Göteborgin yliopistossa kasvatustieteiden laitoksella. Menetelmän tarkoituksena on kuvata ihmisten erilaisia käsityksiä tietystä asiasta. Martonin (1981) mukaan fenomenografiassa on keskeistä se, että ihmiset käsittävät ympäröivää maailmaansa aina eri tavoin, joka edelleen tarkoittaa sitä, että todellisuutta ei voida tutkia sellaisenaan vaan sitä on lähestyttävä ihmisten kokemusten ja käsitysten avulla. Fenomenografiassa tarkastellaan siis ihmisten käsityksiä eri teemoista ja ilmiöistä sekä sitä, mitä nämä eri ilmiöt merkitsevät yksilölle.

Analyysini lähtökohta on ollut luoda jokaiselle tutkimuskysymykselle kuvaavat kategoriat, joista olen tehnyt yleistyksiä ja valinnut yhden tai useamman näkökohdan analysoitavaksi. Olen jakanut kuvauskategoriat primääri- ja sekundäärikategorioihin, joista sekundäärikategoriat täydentävät primäärikategorioita. Lopullisessa analyysissä esitetään laadullisesti erilaisia

käsityksiä, joita yksilöryhmällä on samasta ilmiöstä (Uljens 1989: 39). Tämän jälkeen olen analysoinut yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä selventänyt, miten aikuisopiskelijat käsittävät ruotsin kielen ja kieliopin. Lisäksi olen selventänyt ja analysoinut niitä seikkoja, jotka vaikuttavat näiden käsitysten taustalla.

Tulokset

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla on pyritty kartoittamaan, millaisia ajatuksia ja käsityksiä tutkimukseen vastaavilla aikuisopiskelijoilla on ruotsin kielestä ja kieliopista sekä miksi he haluavat opiskella ruotsia aikuisiällä. Tämän lisäksi on selvitetty, millaisia käsityksiä heillä on ruotsin kieliopin funktioista eli toisin sanoen siitä, mihin he tarvitsevat ruotsin kielioppia. Tutkimustuloksista selviää, että kaikilla vastaajilla on selkeitä tavoitteita ja syitä lähteä opiskelemaan ruotsia uudelleen aikuisiällä. Tulokset osoittavat, että aikuisopiskelijat opiskelevat ruotsin kieltä kehittääkseen itseään ja parantaakseen työnsaantimahdollisuuksiaan sekä työssä menestymistään. Tämän lisäksi myös vapaa-ajan harrastukset ja henkilökohtaiset ihmissuhteet näyttävät tärkeinä syinä ruotsin kielen opiskelemiselle ja osaamiselle.

Käsitykset ruotsin kieliopista ovat enimmäkseen positiivisia tai neutraaleja, sillä vain murto-osa vastauksista on negatiivisia. Vastaajat ovat kuvailleet ruotsin kielioppia sanoilla 'tärkeä' ja 'hyödyllinen', ja he näkevät kielioppitaidot keskeisenä osana omaa kielenoppimistaan ja kielitaitoaan. Tulokset osoittavat myös, että vastaajien käsitykset ruotsin kieliopista yhdistetään usein myös ideologisiin käsityksiin, tarpeeseen osata käyttää keltä oikein sekä myös kommunikaatioon. Vastaajien kielioppikäsitys näyttyy siis sekä puhtaana tarpeena osata käyttää kieltä oikein mutta myös henkilökohtaisina ajatuksina ja asenteina. Vastaukset, jotka ovat luokiteltu negatiivisiksi käsittävät muun muassa ajatuksen kieliopin vaikeudesta ja monimutkaisuudesta. Tuloksista selviää myös, että aikuisopiskelijoilla on selkeä kuva siitä, mihin he tarvitsevat ruotsin kielioppia. Vastauksien perusteella kielioppia tarvitaan lähinnä kommunikaatioon, kielen omaan tuottamiseen, oppimisen tueksi sekä myös kielitietoisuuteen eli kielen ymmärtämiseen.

Toisen tutkimuskysymyksen kautta olen selvittänyt, ovatko vastaajien käsitykset ruotsin kieliopista muuttuneet iän myötä. Tuloksista käy selvästi ilmi, että käsitykset ruotsin kieliopista ovat muuttuneet: hieman yli 80 % on vastannut 'kyllä' ja vain hieman yli 20 % on vastannut, että 'ei osaa sanoa', mikä tarkoittaa, että kukaan ei ole vastannut selvästi 'ei'. Lisäksi selviää, että vastaajien käsitykset ovat nykyään positiivisempia kuin aikaisemmin. Tätä selittää pääasiassa se, että ikä on edistänyt ymmärrystä kieliopin suhteen. Taustalla vaikuttaa siis myös

se, että vastaajien asenteet ruotsin kieltä ja kielioppia kohtaan ovat olleet negatiivisempia aikaisemmin.

Kolmannen tutkimuskysymyksen myötä olen kartoittanut, millaisia käsityksiä vastaajilla on kieliopin roolista opetuksessa ja omassa oppimisessaan. Tutkimustuloksista selviää, että vaikka kielioppia pidetäänkin usein hyödyllisenä ja tärkeänä osana kielenoppimista, on yhtä yleistä, että vastaajat kokevat kieliopin usein myös monimutkaisena ja hankana aiheena, joka sisältää paljon terminologiaa. Toisaalta vastaajien motivaatio näyttää olevan korkea huolimatta kieliopin haastavuudesta, ja suurin osa vastaajista haluaakin oppia lisää ruotsin kielioppia. Tämä osoittaa vastaajien myönteisiä asenteita ruotsin kieltä ja kielioppia kohtaan. On huomionarvoista mainita, että usein kielioppiin liitetty korkea abstraktiotaso ja suuri määrä termejä ovat nimenomaan yhteydessä juuri siihen, että kielioppi usein assosioidaan vaikeaksi.

Yhteenveto ja pohdinta

Yhteenvetona voidaan todeta, että käsitykset ruotsin kieliopista ovat pääasiassa positiivisia tai neutraaleja. Positiivisten käsitysten taustalla vaikuttaa lähinnä ikä, lisääntynyt ymmärrys ja ajattelun kehitys aikuisuudessa, mutta myös vastaajien uudet tarpeet joko työelämässä tai yksityiselämässä. Huolimatta siitä, että kielioppia pidetään melko monimutkaisena ulottuvuutena, nähdään se kuitenkin yleensä tärkeänä ja hyödyllisenä osana kaikkea kielen oppimista ja kielitaitoa. Yllättävää tuloksissa on, että vaikka vastaajien mielestä kieliopin mekaanisuus ja abstraktius ovat yhteydessä kieliopillisiin termeihin ja niiden määrään, haluavat aikuiset kielenoppijat kuitenkin hyödyntää näitä kieliopillisiä termejä omassa oppimisessaan.

Tutkimukseni tulokset ovat osittain yhtäpitäviä aikaisempien tutkimusten kanssa. Tulokset eivät kuitenkaan ole täysin vertailukelpoisia, koska tutkimukseen vastanneet opiskelevat ruotsia vapaaehtoisesti, ja siksi voidaan jo etukäteen olettaa, että heillä on suhteellisen myönteinen käsitys ruotsin kielestä ja ruotsin kieliopista. Tulokset ovat siltä osin yhtäpitäviä, että kielioppi koetaan kaikkien muiden osa-alueiden ohella vaikeaksi ja monimutkaiseksi. Tutkimukseni eroaa siltä osin aikaisimmista tutkimuksista, että tähän tutkimukseen osallistuneet vastaajat ovat erittäin motivoituneita opiskelemaan sekä ruotsia että sen kielioppia.

Tämän tutkimuksen tulokset voivat olla hyödyllisiä kaikille kieltenopettajille. Tulokset antavat myös tärkeää tietoa siitä, että ruotsin kielen osaamista edelleen tarvitaan Suomessa. Tätä voidaan perustella sekä tutkimuksen tuloksilla että sillä, että ruotsin kielen kursseja aikuisille on hyvä jatkossakin järjestää. Tutkimuksen tulokset voivat olla merkityksellisiä myös niille,

jotka tekevät päätöksiä kielipoliittisista asioista. Lisäksi tämä tutkimus tarjoaa myös hyvät ja monipuoliset mahdollisuudet jatkotutkimuksiin. Jatkossa tulisi selvittää, miten koulutustausta vaikuttaa käsityksiin ruotsin kielestä ja ruotsin kieliopista, ja onko sillä yhteys ruotsin kielen opintojen uudelleen aloittamiseen ja opinnoissa menestymiseen. Tämän lisäksi olisi myös tärkeää selvittää, kuinka opettajat voisivat paremmin motivoida ja perustella kieliopin opetusta kouluissa jo aikaisessa vaiheessa.